

1984/85:9

Tisdagen den 16 oktober

Kl. 15.00

1 § Kompletteringsval till utskott

Anf. 1 TALMANNEN:

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant i försvarsutskottet under Karl-Erik Svartbergs ledighet anmält hans ersättare Sverre Palm.

Moderata samlingspartiets partigrupp har som suppleant i konstitutionsutskottet under Hans Nyhages ledighet anmält hans ersättare Ingrid Fägersten.

Talmannen förklarade valda till

suppleant i konstitutionsutskottet

Ingrid Fägersten (m)

suppleant i försvarsutskottet

Sverre Palm (s)

2 § Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

3 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Av personliga skäl avsäger jag mig härmed uppdraget som ersättare för riksdagsledamot. Jag är vald som ersättare för Arbetarepartiet-Socialdemokraterna i Kopparbergs läns valkrets.

Solna den 14 oktober 1984

Bo Krogvig

Denna avsägelse godkändes av kammaren.

4 § Svar på fråga 1984/85:47 om sysselsättningen vid Uddevallavarvet

Anf. 2 Statsrådet ROINE CARLSSON:

Herr talman! Elving Andersson har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd

*Om sysselsätt-
ningen vid Udde-
vallavarvet*

att vidta för att trygga sysselsättningen vid Uddevallavarvet.

Riksdagen beslöt våren 1983 att lämna visst stöd till de svenska varven. För Kockums och Uddevallavarvet innebar besluten bl. a. följande. De båda varven fick 400 milj. kr. i avskrivningslån under åren 1984 och 1985 för att öka förutsättningarna att erhålla order i konkurrens med utländska varv. Vidare fick de ytterligare 305 milj. kr. i stöd för att kunna skriva ned sina anläggningstillgångar. Dessutom lämnades ca 350 milj. kr. i stöd för att täcka kostnaderna för att minska kapaciteten.

Enligt de riktlinjer jag angav i proposition 1982/83:147 skall ytterligare stöd inte lämnas till de båda varven. Det ankommer därför på ledningen för Uddevallavarvet och Svenska Varv att försöka lösa de aktuella problemen inom givna ekonomiska ramar.

Anf. 3 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga, samtidigt som jag beklagar att det egentligen inte innehöll någonting av värde.

Uddevallavarvet befinner sig i en mycket bekymmersam situation med en så otillfredsställande orderbeläggning att personal snart måste varslas om uppsägning om inte nya order kan tecknas inom en nära framtid. Att situationen så hastigt har blivit besvärlig vid varvet beror framför allt på att Consafe drog tillbaka sin order på två fartyg.

Det finns andra statliga företag och verk som står i begrepp att beställa fartyg. LKAB har planer på att beställa två malmfartyg, och SJ behöver en ny tågfarja. Dessa beställningar är dock inte omedelbart förestående och kan därför inte rädda Uddevallavarvet, om order skulle placeras där. Uddevallavarvet behöver tid på sig för att ta sig ur sitt prekära läge, och det är ägaren-staten som kan och bör medverka till denna tidsfrist.

Uddevalla är Sveriges i särklass mest varvsberoende kommun. Varvsnäringens andel av industrisysselsättningen är ca 50 %, och av den totala sysselsättningen i Uddevalla svarar varvet för ca 12 %. Uddevallavarvet är inte bara den största arbetsplatsen i kommunen, utan den största i hela regionen. Kommunerna Munkedal, Sotenäs, Lysekil och Orust i Göteborgs och Bohus län samt Färgelanda kommun i Älvsborgs län är genom sin arbetskraftspendling mycket beroende av Uddevallavarvet för sin sysselsättning.

Förutom bekymren vid Uddevallavarvet har det likaledes statsägda Etri Fönster i dagarna beslutat att lägga ned sin fabrik i Uddevalla med över 200 anställda.

Mellan 1 500 och 2 000 jobb har försvunnit under den senaste femårsperioden. I dag finns ungefär 1 500 öppet arbetslösa i Uddevalla-Lysekil-regionen. Jag tycker det är rimligt att staten tar sitt arbetsgivaransvar för sysselsättningen i Uddevallaområdet.

Jag vill komplettera min fråga till statsrådet. Är inte statsrådet beredd att ta några som helst initiativ för att lösa dessa problem? Kommer statsrådet helt enkelt att sitta med armarna i kors och bara se på om varvet tvingas säga upp folk i stor skala?

Anf. 4 Statsrådet ROINE CARLSSON:

Herr talman! Med anledning av de senaste frågorna vill jag gärna vid detta tillfälle påpeka att ledningen för Svenska Varv bara några timmar efter det att jag tillträdde min post i regeringen kom till mig och redogjorde för företagets mycket akuta situation. Mot den bakgrunden är det intressant att se hur engagerade de nu är då det gäller Uddevallavarvet som under flera år har haft rikliga tillfällen att göra insatser.

Jag vill med bestämdhet hävda att denna regering har försökt att tillfredsställande lösa problemen kring varven. Vi har medverkat till att ge varven ekonomiska förutsättningar härför – i strid mot de borgerliga partierna.

Anf. 5 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Det var i och för sig en intressant historisk redovisning statsrådet lämnade, även om den inte var helt korrekt i alla delar. Statsrådet säger att tillförseln av resurser till varven har skett i strid med de borgerliga partierna. Från centerns sida har vi ställt upp för att det skall ges stöd till varven. Visserligen har vi anvisat andra vägar för att lösa varvsnäringens problem, men vi har varit beredda att ta vårt ansvar.

I och för sig gagnar det inte särskilt mycket att nu diskutera vad som har hänt tidigare, utan det mest intressanta är vad som händer just nu och vad som kommer att ske inom en nära framtid.

Jag upprepar min fråga till statsrådet, om han ämnar sitta med armarna i kors och bara se på om och när Uddevallavarvet tvingas börja säga upp folk i stor skala.

Anf. 6 Statsrådet ROINE CARLSSON:

Herr talman! Jag kan förstå den frågan, mot bakgrund av att flera av Elving Anderssons partivänner har erfarenhet av regeringsarbete. Jag vill för min del deklarerat: Att delta i regeringsarbete är icke att sitta med armarna i kors.

Anf. 7 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Det sista var ju glädjande. Kan jag få litet ytterligare kött på benen och få reda på vilka åtgärder statsrådet i så fall är beredd att vidta för att lösa de akuta problemen?

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1984/85:52 om åtgärder för att motverka aviserad nedläggning av Etri Fönster AB i Uddevalla**Anf. 8** Statsrådet ROINE CARLSSON:

Herr talman! Lennart Nilsson har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att motverka en nedläggning av Etri Fönster i Uddevalla.

Etri Fönster AB ägs till 75 % av AB Statens Skogsindustrier (ASSI) och

Tisdagen den
16 oktober 1984

*Om åtgärder för att
motverka aviserad
nedläggning av Etri
Fönster AB i Udde-
valla*

till 25 % av Swedish Match. Etri Fönster har fyra fönstersnickerifabriker – i Uddevalla, Norsjö, Sparreholm och Vimmerby. Fönstersnickeriindustrin har en stor överkapacitet, och detta förhållande, tillsammans med vikande nybyggande, har förorsakat stora lönsamhetsproblem inom branschen. Enligt vad jag har erfarit har styrelsen för Etri Fönster beslutat att inleda MBL-förhandlingar för att anpassa företagets kapacitet till dagens marknadssituation.

Förhållandena inom branschen bekräftas av en utredning som statens industriverk har gjort i år. I en preliminär utredningsrapport konstateras att utbudet inom branschen är för stort, att lönsamheten är svag och att det är nödvändigt att anpassa produktionen till vad som är möjligt att sälja.

Ett förslag som Etri Fönster har lagt fram är att lägga ned nuvarande tillverkning i Uddevalla och koncentrera den till övriga fönsterfabriker inom företaget. Etri Fönster har gått med förlust under flera år. Även i år, som är ett högkonjunkturår, beräknas förlusten bli stor. En koncentration av tillverkningen skulle enligt företaget ge dess övriga fabriker möjlighet att nå en lönsam produktion.

ASSI har tillsammans med Swedish Match ett ansvar för att Etri Fönster utvecklas på ett positivt sätt och att verksamheten kan bedrivas med effektivitet och lönsamhet. Det är endast på detta sätt man kan trygga företagets långsiktiga överlevnad och utveckling och därmed säkra den långsiktiga tryggheten för huvuddelen av de anställda. Även de statliga företagen måste kunna medverka i strukturomvandlingar och se till att en föråldrad industristruktur inte lever kvar.

Jag har inte för avsikt att ingripa i pågående diskussioner om strukturförändringar inom Etri Fönster. De sysselsättningsproblem som kan uppstå i Uddevalla vid en eventuell nedläggning av fönsterfabriken får på vanligt sätt mötas med de arbetsmarknadsåtgärder som samhället kan sätta in.

Anf. 9 LENNART NILSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på frågan, även om det inte var något speciellt upplyftande svar som Roine Carlsson här hade att presentera för människorna i Uddevalla.

Dagens debatt visar hur oroliga vi är för framtiden i Uddevallaregionen. Förslaget om en nedläggning av Etri Fönsters fabrik kom som en chock för människorna i Uddevalla, naturligtvis framför allt för dem på fabriken.

Jag tycker att det finns anledning att här i talarstolen påpeka att staten i samband med att man har statliga företag också borde ta ett ansvar för verksamheten.

När jag studerar svaret från statsrådet kan jag konstatera att det är någonting som inte stämmer. Statsrådet pratar om en föråldrad industristruktur som inte kan leva kvar. Men den fabrik som Etris ledning nu diskuterar att lägga ned är en modern fabrik, som blev klar så sent som 1981. Statliga Etri har satsat omkring 45–50 milj. kr. för att bygga en av Europas modernaste snickerifabriker på fönstersnickeriområdet. Jag får en känsla av att det ibland handlar om olika former av bokslutstransaktioner för att

kortsiktigt lösa vissa problem. Det kan inte vara rimligt att man 1981 bygger en fabrik till en kostnad av 45–50 miljoner för att sedan lägga ned den mest moderna fönstersnickerifabriken i landet.

Man kan naturligtvis prata om effektivitet och lönsamhet, men det finns anledning att här göra ett par påpekanden. Ibland ställer vi från arbetarrörelsen krav på att den privata företagsamheten skall ta sitt ansvar. Jag tycker att man – med utgångspunkt i de hundratals miljoner som ASSI kommer att tjäna under detta år – även borde kunna kräva att företaget tar ett ansvar för de anställda vid fabriken i Uddevalla och försöker finna en annan lösning än just en nedläggning.

Det är klart att man kan diskutera olika arbetsmarknadsåtgärder. Jag är övertygad om att även sådana behöver sättas in i Uddevallaregionen, men träindustrin är ett komplement, och ett alternativ, till det ensidiga näringsliv som finns i Uddevalla.

Jag är verkligen bekymrad, och jag är besviken på det svar som statsrådet här har gett mig.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1984/85:56 om lämpligheten av vissa åtgärder för att motverka arbetslösheten i Norrbotten

Anf. 10 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Bengt Wittbom har, mot bakgrund av uppgifter i massmedia om att arbetslösa norrbottningar erbjuds temporära jobb i Malmö, frågat mig vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att de fria hemresor med flyg som är förknippade med dessa arbeten blir en engångsföreteelse och inte upprepas i framtiden.

I proposition 1982/83:120 om utveckling i Norrbotten föreslogs inrättandet av en särskild delegation i malmfälten. Delegationen lyder formellt under arbetsmarknadsstyrelsen, men rätten att besluta om projekt och beredskapsarbeten har delegerats till delegationen. Syftet med delegationens verksamhet är att göra särskilda insatser för övertaliga inom LKAB.

Ett av de många projekt som delegationen beslutat om är att ca 40 övertaliga inom LKAB beretts arbete med utfyllnad av en ny hamn i Malmö. Ett konsortium bestående av Johnson Construction Company AB (JCC) och LKAB är entreprenörer, och i arbetet utnyttjas också truckar från Svappa-vaara.

Syftet med detta projekt, förutom att ta hand om övertaliga från LKAB, är att detta konsortium skall kunna åtaga sig likartade arbeten i framtiden, men då utan insatser från samhället. I en förhandlingsuppgörelse med de anvisade övertaliga har delegationen beslutat om ett antal fria hemresor under perioden i Malmö. I praktiken innebär det en och en halv hemresa i månaden, vilket kan jämföras med de två resor per månad som normalt kan erhållas av anvisade arbetslösa från Kiruna och Gällivare.

Nr 9

Tisdagen den
16 oktober 1984

*Om lämpligheten
av vissa åtgärder
för att motverka ar-
betslösheten i Norr-
botten*

Tisdagen den
16 oktober 1984

*Om lämpligheten
av vissa åtgärder
för att motverka ar-
betslösheten i Norr-
botten*

Avsikten med delegationen är att den skall arbeta otraditionellt och söka nya lösningar. Därav följer att delegationen måste ha frihet att pröva olika former för verksamheten, och viss del av den metodutveckling som nu sker i malmfälten kan få betydelse för arbetsförmedlingen i allmänhet i framtiden. Andra åtgärder kommer att vara av engångskaraktär, knutna till den särskilda situationen i malmfälten.

Anf. 11 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag får tacka arbetsmarknadsministern för svaret. Det var dock inte mycket till svar på den fråga som jag har ställt utan mera en redogörelse för malmfältsdelegationens arbetsförhållanden, och dem känner jag redan till. Därför kan det vara skäl att ägna en del av den tid om tre minuter som jag har för mitt anförande åt en beskrivning av vad frågan egentligen handlar om.

36 arbetslösa norrbottningar kommer under en period av 19–24 månader att arbeta i Malmö med de uppgifter arbetsmarknadsministern beskrev. De skall bilda tre skiftlag. I dem ingår två mekaniker, och tio personer kommer att syssla med de direkta arbetena. Det hela läggs upp så att man kommer att arbeta under en period av två veckor i Malmö, varefter man reser hem och genomgår viss utbildning i Kiruna under en vecka.

Som alla förstår kostar detta en del pengar. En enkel uträkning visar att resekostnaderna under den här perioden kommer att ligga på uppemot 100 000 kr. per person. Dessutom har inte alla dessa 36 personer erfarenhet av att köra de stora truckar som det här är fråga om, vilket gör att 20 av dem – enligt de uppgifter vi har fått via riksdagens utredningstjänst – behöver kompletterande utbildning.

Detta reser en del frågor som jag tycker att arbetsmarknadsministern har skäl att besvara. Arbetsmarknadsministern antyder också i slutet av sitt svar att det i framtiden kanske blir vanligt att arbetslösa i vårt land kommer att flyga till sina beredskapsarbeten. Jag vill fråga arbetsmarknadsministern: Var går gränsen för samhällets, statsmaktens och skattebetalarnas kostnader för att bereda arbetslösa arbete? Varför har man i den här situationen, där man ändå måste utbilda eller vidareutbilda 20 personer, inte undersökt huruvida det finns arbetslösa varvsarbetare från Kockums varv och Öresundsvarvet, som med en enklare utbildning skulle kunna klara de här uppgifterna? Det transporteras en mängd tunga saker på ett varv, och kan man utbilda 20 arbetslösa norrbottningar som aldrig tidigare kört sådana här truckar, kan man säkert vidareutbilda tidigare varvsarbetare som har sysslat med liknande uppgifter.

Är det inte så, arbetsmarknadsministern, att LKAB i dag efterfrågar arbetskraft? Jag vill fråga arbetsmarknadsministern om inte en del av de här aktuella personerna i dag eller inom en nära framtid faktiskt kommer att behövas för att LKAB skall kunna uppfylla de ökade leveranskrav som uppstått till följd av de order som flutit in till företaget under senare år.

Det ligger nära till hands, herr talman, att man får uppfattningen att arbetsmarknadsministern inte vill svara på den här frågan. Jag får då upprepa

min ursprungliga fråga: Vad kommer arbetsmarknadsministern att göra för att sätta stopp för den här typen av mycket kostsamma beredskapsarbeten i framtiden?

Nr 9

Tisdagen den
16 oktober 1984

Anf. 12 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! När det gäller situationen i malmfälten är det faktiskt så att det där fortfarande finns väldigt många arbetslösa; det finns ungefär 500 övertaliga. LKAB:s bekymmer med att anställa folk torde alltså kunna lösas på annat sätt. Dessutom står de här personerna till arbetsmarknadens förfogande. Får de erbjudande om arbete vid LKAB skall de ta det och jobben i Malmö avbrytas.

Det är riktigt att en del av de här personerna har fått utbildning. Av dem som nu jobbar i Malmö har en del tidigare jobbat som truckförare, andra med underhåll av truckar. En del får nu eller har fått en truckförarutbildning på tre till fem dagar, innan de börjar arbetet i Malmö. Anledningen härtill är att arbetsgivaren där nere har krävt ett formellt yrkesbevis för de maskiner som är aktuella. Men såvitt jag känner till har det bara handlat om mycket korta utbildningar.

Det är riktigt att situationen på arbetsmarknaden i Malmö är allvarlig; det finns många arbetslösa där nere. Men enligt de uppgifter som länsarbetsnämnden i Malmö har lämnat till oss har dessa arbetslösa norrbottningar inte tagit några jobb från folk i Malmö. Det är inte den här kategorin arbetslösa som man har i Malmö. Detta är i varje fall den uppgift som länsarbetsnämnden har gett oss.

Sedan tycker jag att det är märkligt att en företrädare för moderata samlingspartiet, som så ofta talar om behovet av geografisk rörlighet o. d., skulle utesluta rörlighet av det här slaget. Nu återstår knappast något av min taletid, men jag skulle bara vilja säga att vi här också har ett långsiktigt syfte, nämligen att skapa en framtida arbetsmarknad genom att det här konsortiet får möjlighet att visa sig på styva linan. Det kan bli en arbetsmarknad som kan komma både Malmö och Svappavaara liksom malmfälten totalt till del.

Anf. 13 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Det är klart att vi vill ha en rörlig arbetsmarknad. Vi anklagas ju ibland för att bedriva flyttlasspolitik, men någon flyglastpolitik tänker vi inte starta och driva. Det är, som jag visade i mitt tidigare inlägg, alldeles för dyrt i en situation där vi har många arbetslösa och pengarna i statskassan måste fördelas så rättvist som möjligt.

Arbetsmarknadsministern säger att det fortfarande finns många arbetslösa i Norrbotten. Visst är det så, men det finns också väldigt många arbetslösa i Malmö, och jag är alldeles övertygad om att man till en väsentligt lägre utbildningskostnad än 100 000 kr., som bara flygresor och traktamenten nu kommer att kosta per person, skulle ha kunnat bereda arbete åt en del arbetslösa där nere.

Jag vill också säga, herr talman, att jag kan ha förståelse för syftet i detta avseende. Vidare tror jag på det goda uppsåtet. Men något har gått snett

*Om lämpligheten
av vissa åtgärder
för att motverka ar-
betslösheten i Norr-
botten*

*Om lämpligheten
av vissa åtgärder
för att motverka ar-
betslösheten i Norr-
botten*

enligt min uppfattning. Vi har ju en arbetsmarknadspolitik som faktiskt innebär att man utgår från att människor måste flyga tvärs över detta avlånga land för att en framtid skall kunna skapas för dem. Därför kan jag inte tolka arbetsmarknadsministerns inlägg i dag på annat sätt än att man på Linjeflyg kommer att bli utomordentligt glad. Man kommer ju att uppleva en ökad beläggning genom att människor kommer att behöva flyga till sina beredskapsarbeten.

Det är väl ändå så, arbetsmarknadsministern, att vi i en situation där arbetslösheten fortfarande är lika hög som den var under den djupaste lågkonjunkturen inte har råd att lägga ned 100 000 kr. på ett litet exklusivt antal arbetslösa, till förfång för de andra arbetslösa som är många till antalet och som förtvivlat söker ett arbete. Jag konstaterar, herr talman, att jag inte har fått svar på min fråga. Jag får väl återkomma till arbetsmarknadsministern i ett annat sammanhang.

Till sist vill jag bara säga att skall folk flyga någonstans borde det väl inte vara till Malmö utan till Ronald Reagans USA, för där skapas det nya arbetstillfällena som är bärkraftiga – till skillnad från vad som är fallet i det här landet.

Anf. 14 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Enligt den senaste statistiken har vi faktiskt fått 36 000 nya jobb på den öppna arbetsmarknaden – de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna är då frånräknade – jämfört med förra året.

Om Bengt Wittbom hade fått sin vilja igenom är det möjligt att det i stället hade varit amerikanare som hade fått flyga till Malmö för att delta i det aktuella hamnprojektet. Det finns ju ingenting som säger att det skulle vara ett Malmöföretag som fick det här jobbet. Det kunde mycket väl ha varit ett utländskt företag som fick det.

Den upprördhet som Bengt Wittbom ger uttryck för förefaller mig litet konstig. Bengt Wittbom har ju själv varit med om att i denna kammare besluta om speciella åtgärder för malmfälten, eftersom situationen där är så besvärlig. Den särskilda delegationen tillsattes som skulle ha fria händer att föra en okonventionell politik. Bengt Wittbom och jag var alltså med om att ge vårt samtycke – det är dock möjligt att Bengt Wittbom reserverade sig när det gäller själva delegationen. I varje fall har en riksdagsmajoritet stött beslutet om att denna delegation skall jobba utan pepinnar från vare sig regeringen eller riksdagen.

Bengt Wittbom har, liksom jag, röstat för att de arbetslösa i Kiruna och Gällivare skall kunna få särskilda förmåner just när det gäller flyttning. Vanliga arbetslösa som flyttar söderut för att få ett jobb kan faktiskt få två hemresor i månaden. Även de får flyga, Bengt Wittbom! Det är faktiskt fråga om stora avstånd.

En otraditionell lösning, som innebär att möjligheter skapas för ett svenskt bolag att få en framtida arbetsmarknad och som dessutom innebär att vi kan lösa sysselsättningsproblemen för en del människor i malmfälten, skall man inte vara så där väldigt upprörd över. Det hade ju kunnat vara så, att andra

hade fått flyga till Sverige, som vi inte hade behövt betala för. Men då hade jobben gått vår näsa förbi, och det hade varit sämre.

Anf. 15 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag är inte upprörd, Anna-Greta Leijon – inte alls. Jag är bara litet förvånad över att det i vissa situationer får kosta hur mycket som helst när det gäller att erbjuda arbetslösa jobb. I andra situationer skall det vara så billigt som möjligt. Hade vi haft en aning om att okonventionella åtgärder faktiskt innebär att människor får flyga kors och tvärs här i landet – ja, i stort sett hur som helst – hade vi naturligtvis motsatt oss detta. Det är därför vi nu reagerar. Dessutom är det så, arbetsmarknadsministern, att arbetslösheten i vårt land i dag är högre än tidigare, även om det har skapats ett och annat nytt arbete, som det sägs. Men det är inte alldeles säkert, för sysselsättningsstatistiken bygger ju på statistik över både riktiga och konstlade jobb.

Amerikanare skulle ha gjort jobbet, säger Anna-Greta Leijon. Men det är inte det som jag talar om. Jag bara frågar: Vad kunde man utbildningsmässigt ha gjort för 100 000 kr. per arbetslös person i Malmö, så att dessa människor hade fått en chans att vara med i fråga om det här projektet? Det är den grundläggande frågan. Dessutom är det väl så, Anna-Greta Leijon, att om konkurrens i det här landet skall baseras på subventioner, finns det snart inga riktiga jobb kvar för framtiden heller.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1984/85:57 om åtgärder för att motverka utarmningen av svenska språket

Anf. 16 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Carl-Henrik Hermansson har frågat mig vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att motverka utarmningen av det svenska språket.

Låt mig börja med att konstatera att vi i Sverige har en rik språkskatt som vi skall värna, vårda och utveckla. Alla har vi ett ansvar i detta hänseende. Men vissa grupper har ett särskilt ansvar: lärare, författare, journalister – och politiker.

Även om ansvaret för att slå vakt om vårt språk således åvilar många människor i samhället, kan regeringen göra vissa insatser.

I årets budgetproposition underströks svenskämnets viktiga roll. Nyligen har regeringen givit skolöverstyrelsen (SÖ) i uppdrag att inkomma med förslag till utökning av timtiden i svenska på högstadiet fr. o. m. nästa läsår. SÖ skall också undersöka hur kursplanen mer kan koncentreras på ämnets centrala delar, dvs. läsning, skrivning och litteratur.

I juni i år fick Svenskläraryöreningen 50 000 kr. i bidrag för utgivning av fortbildningsmaterial i svenskämnet. Regeringen behandlar f. n. ansökning-

Nr 9

Tisdagen den
16 oktober 1984

*Om åtgärder för att
motverka utarm-
ningen av svenska
språket*

Tisdagen den
16 oktober 1984

*Om åtgärder för att
motverka utarm-
ningen av svenska
språket*

ar från ett par kulturtidskrifter om bidrag för att använda tidskrifterna som referensmaterial i svenskundervisningen.

Självfallet spelar också lärarnas utbildning och kompetens en stor roll för svenskan. I utbildningsdepartementet förbereds f. n. ett förslag till en ny lärarutbildning. I detta spelar frågor om svenskan en stor roll.

Men som jag sagt spelar också massmedia en stor roll för svenska språkets utveckling, speciellt radio och TV med deras stora genomslagskraft. Vi står här inför en ny mediasituation med ett kommande stort internationellt utbud av program genom satellit-TV. Det är då viktigare än någonsin att Sveriges Radio kan svara för utbud av svenska program av hög kvalitet. I den proposition som föregick riksdagsbeslutet om radio- och TV-verksamheten för innevarande avtalsperiod betonades etermediernas betydelse för språkvården. Inför ett nytt radio- och TV-avtal har dessa frågor självfallet fortsatt aktualitet.

Insatser för att stärka svenskans och litteraturens ställning i skolan såväl som i samhället i stort är beroende av att kvalitetslitteratur finns tillgänglig. Särskilt viktigt är det att skolan har tillgång till klassisk skönlitteratur. Folkbiblioteksutredningen och 1982 års bokutredning har lagt fram förslag som syftar till att underlätta bokens väg till läsaren, framför allt den ovane läsaren. Jag avser att föreslå regeringen att under innevarande riksmöte lägga fram förslag till riksdagen med anledning av utredningarna i en särskild proposition om litteratur- och biblioteksfrågor.

En viktig roll för språkutveckling och språkförståelse spelar självfallet myndigheternas språk. Jag räknar med att den av regeringen tillsatta språkvårdsutredningen skall belysa detta när utredningen lämnar sina förslag vid årsskiftet. Även om tiden nu inte medger någon utförligare behandling vill jag avslutningsvis också nämna den stora betydelse Svenska akademien och Svenska språknämnden har för det svenska språket.

Anf. 17 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar kulturministern för svaret. Jag tycker att det var positivt, och jag hade inte heller väntat mig något annat.

Flera svenska författare har tagit upp problemet med utarmningen av det svenska språket, senast Torgny Lindgren. Även Sara Lidman har många gånger varit inne på detta tema. Jag vill citera vad Sara Lidman sade i en föreläsning vid årets marxistiska folkuniversitet:

"I vår tid klarar man plundringen genom att med språkliga finter ta bort personen ur såväl den rike som ur den fattige

samt att genom att försäkra att jorden icke kan darra eftersom berggrunden är säker överallt . . . nästan sprickfri . . .

de rika kallas *riskvilligt kapital*, det låter ju som *osjälviskt mod*
det heter inte 'sälja de oskyldiga för pengar'

det heter *skapa sysselsättning i ett utvecklingsland med gynnsamt kostnads-
läge*

det heter inte 'köpa den fattige för ett par skor'

det heter *att säkra en marknad för avsättning av våra produkter*

det heter inte 'stjåla den fattiges odlingsmark'
det heter *att skapa ett gynnsamt investeringsklimat*
det heter för resten inte 'fattiga'
det heter *rekryteringsunderlag*

Denna av-personifiering och av-köning av folk och natur härjar som fenoxisyror i vårt språk."

Vad är det för inflytelser som har skapat denna situation där en utarmning pågår av svenska språket? Ja, den beror på den pågående kommersialiseringen av det svenska samhället. Den beror på den starka teknokratiseringen av samhället. Den beror på vad man schematiskt kan kalla amerikaniseringen av samhället och kulturlivet. Man kanske också skall notera att detta framför allt handlar om ett mansspråk, eftersom männen är de som företräder tekniken, kommersialismen osv. i dagens samhälle.

Vad kan man då göra åt detta? Jag skulle vilja dra tio punkter till stöd för det svenska språket:

1. Mera svenska, mera litteraturläsning i skolan. – Det är någonting som jag vet att också kulturministern starkt gillar.
2. Ökat stöd till boken, framför allt barn- och ungdomslitteratur.
3. Bibliotekslag.
4. Ökat stöd till arbetsplatsbibliotek.
5. Klassikerserie.
6. Särskilt stöd till lyriken.
7. Ökad andel svenskproducerade program i TV.

Vidare är det tre mera allmänna punkter:

8. Kommersialiseringen måste motverkas.
9. Amerikaniseringen måste motverkas.
10. Kvinnornas inflytande i samhällslivet måste ökas.

Jag undrar om kulturministern vill reagera på några av de här tio punkterna.

Anf. 18 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag försökte i hastigheten anteckna de tio punkterna, och jag tror att jag hann fånga upp dem. Jag delar Carl-Henrik Hermanssons syn på värdet av insatser på olika plan för att stödja och utveckla det svenska språket. Jag delar hans uppfattning att vi i vårt samhälle i hög grad har en teknokratisk syn.

Jag är inte övertygad om att man generellt kan säga att kvinnor skulle företräda en icke-teknokratisk syn – jag önskar att det vore så. Jag har ett aktuellt exempel från skolöverstyrelsen. På gymnasiet vid Fridhemsplan döper man om en kurs för läkarsekreterare därför att man utgår från att detta är en kvinnlig beteckning. Man vill ha en kursbeteckning som mera passar både pojkar och flickor, och då kallar man kursen för "vårdokumentation". Det är nu mycket färre som söker kursen, och fortfarande är det bara flickor.

Detta är ett uttryck för att man i stället för att beskriva yrkesutövaren när

*Om åtgärder för att
motverka utarm-
ningen av svenska
språket*

man bestämmer kursen beskriver den sektor av samhällslivet inom vilken han skall utöva sitt yrke. Det är dessutom ett uttryck för avpersonifieringen i samhället, som egentligen är ett tecken på en antihumanistisk tendens. Det finns alltså skäl för oss att mycket starkt understryka värdet av en allmän humanistisk grundsyn.

Den gemensamma kulturbasen behöver vi slå vakt om, och det är jag mycket angelägen om att på olika sätt kunna stödja.

När det gäller vissa av punkterna, t. ex. den som rör bibliotekslag, vet C.-H. Hermansson att vi har skilda meningar.

När det gäller stöd till boken, konkreta lösningar för mera svenska i grundskolan osv. återkommer regeringen till de punkterna.

Låt mig sammanfattningsvis bara understryka att vi i dag i vårt samhälle har en betydande samstämmighet om vikten av att värna vårt svenska språk.

Anf. 19 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag tror också att det är riktigt, som kulturministern säger, att det finns en utbredd gemensam grundsyn, att det är viktigt att bekämpa utarmningen av det svenska språket och att värna det med olika medel. Sedan kan vi diskutera de konkreta åtgärder som är nödvändiga. Självfallet är det riktigt, som kulturministern underströk i sitt svar, att vi alla måste ta vårt ansvar för detta. När jag ställer frågan om vad regeringen tänker göra, vet han lika väl som jag att detta är den form vi kan använda i riksdagen för att få upp en fråga till diskussion.

Det kanske också är nödvändigt att framhålla att bakom detta krav, att det svenska språket skall värnas, ligger det ingen trång nationalism. Jag nämnde förut att det är nödvändigt att bekämpa det man kan kalla för amerikaniseringen av det svenska kulturlivet. Det jag då syftar på är naturligtvis just det kommersiella och teknokratiska språkbruk som man kan sammanfatta med den termen, men självfallet gäller det inte kulturinfltelser och förbindelser med det vi måste kalla det andra Amerika, som svarar för en mycket rik kulturskatt. Det kan också vara bra att betona att inflytanden över gränserna är viktiga och nödvändiga men att det bör handla om positiva inflytanden.

Jag tror också att det är bra att i den här debatten understryka att invandrarnas kultur och språk även tillför det svenska kulturlivet någonting nytt, omistligt och positivt. Det ligger väldigt mycket i ett gammalt uttryck myntat av den franske socialisten Jaurès, att nationalism och internationa- lism ömsesidigt måste betinga varandra. Skall vi förstå andra kulturers värde och betydelse, måste vi också starkt värna vår egen kultur och vårt eget språk.

Anf. 20 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Låt mig instämma i och understryka iakttagelsen att det bakom viljan att utveckla och värna det svenska språket inte ligger trånga nationalistiska tankar. Jean Jaurès iakttagelse, som C.-H. Hermansson refererade, är naturligtvis mycket väsentlig. Bara den som har en fast förankring i den egna nationen förmår möta andra länders företrädare med ett öppet och mottagligt sinne.

Jag möter i denna mediainternationaliserade värld många som talar om behovet av att slå vakt om den egna nationen. Det gäller svenskar, men även tyskar som ser det engelskspråkiga inflytandet komma via TV-programmen. Och jag möter engelsmän som säger: Ni har det ganska lätt i Sverige som får de amerikanska programmen på engelska. Tänk på oss som får dem till England på vårt förstaspråk. Vi är ännu mer utsatta än vad ni är. Det säger något om denna frågas komplexitet.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på fråga 1984/85:58 om förhandsgranskning av videofilmer

Anf. 21 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Gunilla André har ställt följande frågor till mig:

1. Anser kulturministern att en begränsning av det extrema våldet, exempelvis långa, utdragna sadistiska våldsscener mot kvinnor, utgör en oacceptabel begränsning av yttrandefriheten?
2. Anser kulturministern att samhället bör vidta åtgärder för att motverka en utbredning av våldskulturen i vårt samhälle?
3. Är regeringen beredd att framlägga förslag om förhandsgranskning av videofilmer?

Lagstiftning som innebär en begränsning av möjligheterna att visa eller sprida extrema våldsskildringar utgör i och för sig en begränsning av yttrandefriheten. Huruvida en sådan begränsning är acceptabel eller ej beror bl. a. på det sammanhang där våldet skildras. De regler som vi ställer upp på detta område måste vara sådana att de dels så långt som möjligt förhindrar spridning av filmer och videogram som kan ge upphov till psykiska skadeverkningar hos åskådaren, dels inte leder till oacceptabla inskränkningar av yttrandefriheten.

För biografilmens del upprätthåller vi sedan lång tid tillbaka en ordning med krav på obligatorisk förhandsgranskning av filmer som skall visas offentligt. Något motsvarande krav gäller däremot inte för videogram. Det har ansetts vara svårt att införa ett system med förhandsgranskning av alla videogram som verkligen är effektivt när det gäller spridning för enskilt bruk.

För filmer och videogram som sprids till allmänheten på annat sätt än genom offentlig visning gäller i stället sedan några år tillbaka den s. k. videovåldslagen. Lagen bygger på ingripande i efterhand mot den som i förvärvssyfte sprider videogram med extrema våldsinslag till allmänheten.

Videovåldslagen har på det hela taget fungerat bra, trots vissa olägenheter, framför allt beroende på att ansvarsreglerna riktar sig mot de detaljister som hyr ut videogram och inte mot grossister, importörer och andra, som har huvudansvaret för att videogrammen kommer ut på marknaden. Denna utformning av ansvarssystemet leder till att ett och samma videogram kan prövas av flera olika domstolar, ibland med olika utgång.

För att förbättra möjligheterna att ingripa mot videogram med våldsinslag kommer justitieministern att föreslå regeringen att under innevarande riksmöte lägga fram en proposition med förslag till vissa lagändringar. Genom dessa kommer det bl. a. att bli lättare att frivilligt låta förhandsgranska videogram för att försäkra sig om att de inte innehåller något som är åtalbart enligt videovåldslagen.

Regeringen avser vidare att låta utreda om en allmän förhandsgranskning går att genomföra utan oacceptabla inskränkningar av yttrandefriheten och i sådan form att efterlevnaden av granskningsmyndighetens beslut kan kontrolleras.

Anf. 22 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Jag tackar kulturministern för svaret. Jag beklagar dock att det är svårt att finna svar på mina tre frågor.

En våg av våldskultur sköljer in över vårt land. Den härstammar från USA och kommer via England och Danmark till oss. Våldstendenserna, både i verkligheten och i kulturutbudet, blir alltmer sadistiska och förråande. Kvinnoförnedring är ett markant inslag. I första hand är det barn och ungdomar som utsätts för påverkan. Den våldsbrottslighet som följer i spåren förskräcker.

Är då denna våldskultur något oundvikligt, något ödesbestämt, som vi inte kan hindra? Jag vägrar att tro att så skulle vara fallet. Vi kan och vi måste kämpa mot denna destruktiva utveckling.

Ett litet steg i rätt riktning vore, som jag ser det, att sanera våldsutbudet exempelvis i vissa videofilmer, som kommersiellt spekulerar i våld, sadism och kvinnoskändning. En förhandsgranskning av dessa filmer i likhet med den vi har för biograffilmer borde vara en väg.

Men kulturministern har tydligen en annan åsikt i denna fråga. Enligt referat från den socialdemokratiska partikongressen, där en majoritet med kvinnorna i spetsen uttalade sig för förhandsgranskning av videofilmer, tappade tydligen både statsministern och kulturministern helt koncepterna och demonstrerade kraftfullt sitt missnöje över beslutet. Jag har stor förståelse för att man blir besviken om man förlorar en omröstning, men varför denna, förlåt uttrycket, våldsamma reaktion?

I svaret på min första fråga heter det: "Huruvida en sådan begränsning är acceptabel eller ej beror bl. a. på det sammanhang där våldet skildras." – Det skulle vara intressant att få en närmare förklaring till i vilka sammanhang en begränsning kan accepteras.

När kan vi förvänta oss ett förslag från regeringen om förhandsgranskning?

Den tredje frågan som jag hade ställt gällde om regeringen vill vidta andra åtgärder för att begränsa våldskulturen inom vårt samhälle. Jag vill komplettera med en fråga:

Vilka effektiva medel vill kulturministern för övrigt använda för att bekämpa den extrema våldskulturen?

Anf. 23 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Gunilla André säger att hon inte kan finna svar på de frågor hon har ställt i de svar som jag lämnade. Jag beklagar om jag läste för hastigt, så att hon inte hade chans att uppfatta vad jag sade. Jag vill hänvisa till protokollet. Svaret på hennes frågor finns nämligen i de svar som jag lämnade.

Låt mig till det foga följande ytterligare kommentarer!

Skillnaden mellan förhandsgranskning av biografilm och förhandsgranskning av videogram är att man när det gäller biografilm har möjlighet att kontrollera att förhandsgranskningen verkligen efterlevs. Man har möjlighet att kontrollera det, därför att antalet kopior av varje film är begränsat, därför att man kan följa biografrepertoaren, därför att Filmägarnas Kontrollbyrå noga kontrollerar exakt vilka filmer som visas på biograferna. Någon motsvarande kontrollapparat när det gäller videogram har vi inte. Varje film kan finnas i tusentals kopior, och svårigheten är alltså att åstadkomma en kontroll på visningsstället, som ju i regel är hemma i bostaden. För att man skall kunna göra denna förhandsgranskning meningsfull krävs alltså en utredning. Jag har meddelat att regeringen undersöker hur en sådan utredning skall gå till; jag återkommer med besked i den frågan senare.

Gunilla André ställer sig tveksam till den begränsningen, att man av yttrandefrihetsskäl inte alltid kan ingripa och förbjuda. Det kan gälla filmer som har dokumentära inslag som det anses viktigt att visa, och det kan finnas filmer av högt konstnärligt värde som har ganska grova våldsinslag, där det anses motiverat att man får tillfälle att möta också den yttringen av mänskligt liv.

Anf. 24 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Känner inte kulturministern någon oro över den utveckling vi ser?

När det gäller förhandsgranskningen av destruktiva filmer staplar kulturministern upp det ena hindret efter det andra. Det fanns däremot inga betänkligheter mot att införa t. ex. kollektiva löntagarfonder. Var finns proportionerna?

I den här frågan är det barn och ungdomar från socialt och intellektuellt fattiga miljöer som drabbas hårdast. Jag tycker det är både ansvarslost och cyniskt att inte med alla till buds stående medel försöka begränsa våldsbudet.

Kulturministern har i en TT-intervju angående mediernas utveckling sagt: Jag väljer det mänskliga perspektivet. Det innebär att människan kommer först.

Jag tycker det är mycket bra sagt och vill helt instämma i det uttalandet. Men, kulturministern, låt det då inte stanna vid vackert tal! Visa det också i handling!

Anf. 25 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Känner kulturministern ingen oro inför utvecklingen?

Tisdagen den
16 oktober 1984

Om regeringens vidare behandling av utredningsbetänkandet "Bättre struktur i jord- och skogsbruk"

frågade Gunilla André. Jo, Gunilla André, det gör jag faktiskt, och det är skälet till att jag som ansvarig för kultur- och mediafrågor i regeringen mycket starkt har verkat för att vi skall ha ett Sveriges Radio som är oberoende, som finansieras oberoende av kommersiella krafter och kommersiella intäkter. Gunilla Andrés parti kanske inte är lika fast på den punkten som det parti som jag tillhör.

Vi är beredda att satsa hårt på en utveckling av svenska språket i skolan, och vi bygger på en rad åtgärder för att stärka en god kultur.

I den redovisning jag har gjort av förhandsgranskningsfrågan har jag tillåtit mig att erinra om att förhandsgranskningen inte är problemet – det går att ordna folk som tittar på filmerna. Problemet är att kontrollera att folk *inte* tittar på dem, och det är inte så lätt att klara när det gäller videogram.

Anf. 26 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Jag är naturligtvis medveten om att det här är fråga om att väga olika intressen mot varandra. För mig väger barns och ungdomars mentala hälsa tyngre än en yttrandefrihet som värnar om kommersiell spekulation i våld och sadism.

Jag menar att det inte bara är frihet till något som är viktig, det kan vara lika viktigt med frihet från något. Det tycker jag gäller i den här frågan, och jag är inte ensam om att ha den uppfattningen.

Anf. 27 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Låt mig till det sista bara göra den kommentaren, att yttrandefrihetsproblemet inte bara är ett problem för avsändaren, för den som har filmen, videogrammet, i sin hand och hyr ut det. Yttrandefrihetskonskvensen gör sig i mycket hög grad gällande hos mottagaren, tittaren, i det ögonblick man måste kontrollera vad han faktiskt tittar på.

Det är detta mänskliga perspektiv som jag har tillåtit mig att påpeka att man inte utan vidare kan hoppa över. Om vi väljer att bara titta på filmerna, utan att kontrollera hur de visas, alltså att förhandsgranska dem utan att kontrollera var de sedan visas, blir förhandsgranskningen totalt meningslös.

Detta har jag som sagt tillåtit mig att påpeka.

Anf. 28 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Jag tror inte att man skall förstora dessa hinder så som Bengt Göransson gör. Jag tror att om viljan finns, går problemet att lösa.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på fråga 1984/85:17 om regeringens vidare behandling av utredningsbetänkandet "Bättre struktur i jord- och skogsbruk"

Anf. 29 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Ingvar Karlsson i Bengtsfors har frågat om jag med anledning

av remissutfallet på betänkandet "Bättre struktur i jord- och skogsbruk" kommer att lägga strukturutredningen till handlingarna.

Strukturutredningen tillsattes år 1981 av den dåvarande borgerliga regeringen med uppdraget att föreslå åtgärder för att komma till rätta med de strukturproblem som inom vissa områden av vårt land finns inom jord- och skogsbruket. Dessa strukturproblem är av så allvarlig beskaffenhet från allmän synpunkt att också jag anser att särskilda åtgärder bör övervägas. Behovet av sådana åtgärder bör emellertid diskuteras i ett vidare sammanhang, vari kan beaktas bl. a. resultatet av det arbete som nu pågår i den s. k. dödsboutredningen. Förslag från dödsboutredningen kan väntas bli avlämnade under år 1985. Med hänsyn till detta kommer regeringen under innevarande riksmöte inte att kunna lämna förslag till riksdagen i strukturfrågorna.

Anf. 30 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Jag vill rikta ett tack till jordbruksministern för svaret på frågan, som gick ut på att man först vill avvakta dödsboutredningens betänkande innan man går vidare på det här området.

Det kan väl i och för sig vara riktigt att göra så när det gäller vissa delar av strukturutredningen. Det gäller den del som handlar om generationsväxlingar, men strukturutredningen tar ju upp många olika problemställningar och lämnar en massa förslag som jag anser inte hör samman med dödsboutredningen.

Anledningen till min fråga var just en mängd av de här förslagen som jag pekade på. Staten skall skaffa sig ytterligare styrmedel genom de s. k. strukturplanerna. Lantbruksnämnderna skall få mera makt genom att kunna utnyttja förköpsrätt till s. k. rationaliseringsfastigheter, och man skall lägga ut en straffskatt i form av garantiintäkt. Det här berör inte direkt dödsboutredningen, menar jag. Allt detta skall man göra för att förbättra strukturen i jord- och skogsbruket.

De här förslagen har mött ett kompakt motstånd från lantbrukets organisationer, där man anser att de är alltför långtgående. Den kritik som har framförts delar jag till fullo.

Redan i dag upplever man lagstiftningen som diskutabel på flera områden. Det gäller jordförvärvslagen, där dels prisprövningen är en kontroversiell del, dels sammanslagningar av s. k. rationaliseringsfastigheter väcker många och långa diskussioner ute i länen. Det finns en mängd fall som man direkt kan peka på. Genom strukturutredningens förslag kommer de här frågorna att ytterligare aktualiseras. Det kommer att bli mängder av diskussioner liknande dem som pågår i dag. Det var av den anledningen som jag ställde den här frågan. Jag hade hoppats att jordbruksministern skulle ge ett positivt svar på frågan, i den meningen att jordbruksministern kunde tänka sig att delar av dessa förslag inte var acceptabla.

De strukturproblem som finns i vissa delar av landet – vi skall konstatera att det endast handlar om vissa delar av landet – borde man lösa via stimulansåtgärder och frivilliga överenskommelser och inte med tvångsåtgärder.

Nr 9

Tisdagen den
16 oktober 1984

Om regeringens vidare behandling av utredningsbetänkandet "Bättre struktur i jord- och skogsbruk"

Tisdagen den
16 oktober 1984

Om regeringens vidare behandling av utredningsbetänkandet "Bättre struktur i jord- och skogsbruk"

Herr talman! Jag kan bara konstatera att det svar som jordbruksministern har gett inte på minsta sätt stillar den oro som många småbrukare i dag känner. En tröst kan ju vara att inget förslag kommer före valet 1985.

Anf. 31 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Jag tycker att det kan vara rimligt att citera något ur de kommittédirektiv, Dir. 1981:22, som Anders Dahlgren gav den här utredningen. Han slår där fast:

"Enligt min mening är den nuvarande ägo- och ägarstrukturen vad avser jordbruks- och skogsfastigheter helt otillfredsställande i vissa delar av landet. Utvecklingen de senaste åren ger inte heller vid handen att någon större förbättring är att vänta om inte ytterligare åtgärder vidtas från samhällets sida."

Han säger vidare:

"För att få till stånd förbättringar är det enligt min mening nödvändigt med mer brett anlagda insatser. Markägare av alla kategorier bör göras mera benägna att medverka till strukturförbättringar eller att avyttra sina fastigheter eller sina andelar i fastigheter. Därför är det nödvändigt med både sådana åtgärder som underlättar önskvärda förändringar och sådana som försvårar det passiva ägandet eller förhindrar att det ökar."

Till yttermera visso säger han:

"Jag har i de av mig behandlade frågorna samrått med chefen för budgetdepartementet", som då var Rolf Wirtén, "och med statsrådet Danell", som då var vice bostadsminister från moderata samlingspartiets sida.

Jag kan sålunda konstatera att det uppenbarligen fanns en bred enighet på den borgerliga kanten om nödvändigheten av att vidta åtgärder. Jag har för min del sagt att jag delar den oro man kände när man skrev de här direktiven för den ägosplittring vi har och för den utveckling som i de här sammanhangen är på gång. Skall vi vara framsynta ur näringsens synpunkt är det viktigt att vi kan göra någonting åt det här. Det är riktigt att vissa förslag hade en bred förankring i utredningen, andra däremot har diskuterats och man har haft en negativ inställning. Remissinstanserna hade många och skiftande synpunkter. Min uppfattning är att vi förutsättningslöst får pröva det hela när vi har även dödsboudredningens förslag på bordet, som det också hänvisas till i de här direktiven.

Det här är känsliga frågor, och det gäller att försöka finna lösningar som kan få en så bred uppslutning i riksdagen som möjligt. Det kommer att vara vår ambition – alltså en förutsättningslös prövning av både problemen och de olika förslag som här kan komma att föreligga.

Anf. 32 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Det är riktigt att Anders Dahlgren i direktiven sade att detta var otillfredsställande – men direktiven är en sak, och den slutliga produkten av utredningen är en annan sak. Det är mot denna och mot de konkreta förslag som kommit fram som jag har vänt mig. Det står ingenstans i

direktiven att man skall ha en statlig förköpsrätt, att man skall inrätta strukturplaner eller att de här garantiintäkterna skall införas. Däremot står det i direktiven att vi i vissa delar av landet har en besvärlig struktur – och det är något helt annat. Det är alltså mot slutprodukten som jag vänder mig.

Visst finns det problem med strukturen i vissa delar av landet. Den är väldigt sönderstyckad på vissa ställen. Ur både ägar- och brukarsynpunkt skulle det vara bättre om man kunde klara upp detta på ett annat sätt. Frågan är emellertid om man måste vidta vad jag menar är allvarliga åtgärder med den här formen av tvångsinslag. Som jag sade tidigare anser man redan i dag på många håll att jordförvärvslagen har alltför stort inflytande och lantbruksnämnderna alltför stor makt. Här vill man nu ge dem ännu mera makt. Som jag ser det måste detta innebära att vi får ännu fler problem än vi hade tidigare.

Jag vill också tillägga att socialdemokratiska motioner har fogats till direktiven, vilket givetvis förstärkt direktivens motiveringar när det gäller att komma till rätta med strukturproblemen. Socialdemokraterna har alltså också ett delansvar för direktiven. Jag anser helt enkelt, herr talman, att detta problem så långt möjligt skall lösas på frivillig väg. Därför skall man säga nej till ytterligare lagstiftning.

Anf. 33 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Direktiven har icke förändrats under den tid som detta arbete har pågått. Det vill jag slå fast.

Sedan skall jag bara upprepa vad Anders Dahlgren konstaterade i direktiven, och detta håller jag med honom om: "Utvecklingen de senaste åren ger inte heller vid handen att någon större förbättring är att vänta om inte ytterligare åtgärder vidtas från samhällets sida."

Jag vill bara ytterligare understryka vad jag sade i mitt förra inlägg. Det här är känsliga och ömtåliga frågor. Jag har inte i dag – och inte regeringen heller – tagit ställning till utredningsförslagen. Vi menar att det borde vara värdefullt att också få dödsboudredningens betänkande, för att om möjligt göra ett gemensamt paket av de olika åtgärder som kan bli nödvändiga. Vi är inställda på att förutsättningslöst pröva förslagen till åtgärder, eftersom vi kommer att vara angelägna om att få en så bred enighet som över huvud taget är möjlig kring dem.

Jag vill slå fast att insikten trots allt tycks vara levande hos alla om att vi har ett problem – och det är ett växande problem. Detta gäller inom många områden i landet. Det är ur näringens synpunkt utomordentligt angeläget, om vi vill vara framsynta, att vi finner former för att hantera dessa problem – gärna så långt möjligt på frivillig väg.

Överläggningen var härmed avslutad.

Om regeringens vidare behandling av utredningsbetänkandet "Bättre struktur i jord- och skogsbruk"

Om avgifterna enligt miljöskyddslagen

10 § Svar på frågorna 1984/85:41 och 53 om avgifterna enligt miljöskyddslagen

Anf. 34 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Bertil Jonasson har frågat mig om jag är beredd att ta konsekvenserna av framförd kritik och ompröva utformningen av avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen så att den inte leder till en försämring av miljöskyddet.

Bo Arvidson har frågat mig om jag är beredd att medverka till ändring av avgiftsförordningen så att vissa olägenheter undanröjs.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Utgångspunkten för det avgiftssystem som infördes den 1 juli 1984 är att berörda myndigheters kostnader för prövning och tillsyn skall betalas av den som bedriver miljöfarlig verksamhet.

I enlighet med riksdagens beslut sker avgiftsuttaget enligt ett tidsbaserat system. Den vars verksamhet prövas eller tillses skall veta att den avgift han betalar är direkt hänförlig till tidsåtgången i just hans ärende. Ett sådant system har fördelar bl. a. ur rättvisesynpunkt.

Det är viktigt att understryka att en utgångspunkt vid utformningen av avgiftssystemet var att kontakter och samråd mellan myndigheter och företag inte skulle försävaras. Av detta skäl finns regler att avgift inte skall utgå för rådgivning i miljöskyddsfrågor. Jag vill också framhålla dels att avgiftsskyldigheten begränsats för vissa verksamheter, dels att avgift inte skall betalas för tillsyn som föranleds av klagomål som visar sig vara obefogade. Naturvårdsverket arbetar f. n. med utformningen av allmänna råd rörande avgiftssystemet. Inriktningen är därvidlag att få till stånd en smidig och praktisk hantering.

Avgiftssystemet har varit i kraft endast några månader. Naturvårdsverket följer hur avgiftssystemet fungerar i det praktiska miljöskyddsarbetet och kommer att redovisa sina erfarenheter. Jag är givetvis beredd att föreslå de ändringar som därvid kan visa sig erforderliga.

Anf. 35 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Först vill jag tacka jordbruksministern för svaret på min fråga. Jag vill också tacka för svarets innehåll.

Efter förslag från regeringen beslöt riksdagen för knappt ett år sedan om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen.

Vi är alla överens om att vår miljö skall skyddas genom lag och att miljöförstörande verksamhet i princip bör bära de kostnader som åsamkas samhället och enskilda personer.

Men vi var inte överens om avgiftsuttagssystemen när dessa beslöts. De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 juli i år. Redan har flera fall inträffat där jordbrukare blivit anmälda för brott mot lagen, och utan att de varit orsak till något fel har de fått betala dryga avgifter. Detta kan inte vara riktigt och ger inte respekt för vår lagstiftning.

Som grund för riksdagsbeslutet låg jordbruksutskottets betänkande nr 15.

Som framgår av detta var vi inte överens i utskottet. Centerns representanter Einar Larsson och jag hade i reservation 10 yrkat avslag på regeringsförslaget och begärt ett nytt, mera genomarbetat förslag, enligt vilket bl. a. också tillsynen kunde ske av lokala organ. I ett decentraliserat system blir avgifterna lägre. Vårt förslag byggde på centerns motion nr 100. Men tyvärr vann vi inte någon framgång.

Naturvårdsverket hade från början lagt fram ett annat förslag, men detta togs ej upp av regeringen.

Det av regeringen och riksdagsmajoriteten antagna förslaget flyttar över kostnader från större till mindre företag. De små kräver proportionellt längre tidsåtgång. För glesbygden är det nödvändigt att inte driva upp kostnaderna för småföretag, speciellt inom jordbruket, kostnader som försvarar nyetabletering, sysselsättning och utkomst för människor. Vi måste också få ett system som inte ger möjligheter för vissa personer att anmäla en oskyldig granne, som kanske inte gjort något fel men som förutom att bli utsatt för beskyllningarna också skall betala dyra avgifter för att bevisa sin oskuld. Detta är horribelt och ger inte respekt för upprätthållande av lag och ordning.

Nu säger jordbruksministern: "Av detta skäl finns regler att avgift inte skall utgå för rådgivning i miljöskyddsfrågor." Det är ju riktigt. "Jag vill också framhålla", säger jordbruksministern, "dels att avgiftsskyldigheten begränsats för vissa verksamheter, dels att avgift inte skall betalas för tillsyn som föranleds av klagomål som visar sig vara obefogade." Det är ju detta som kan vara svårt att avgöra. "Naturvårdsverket arbetar f. n. med utformningen av allmänna råd rörande avgiftssystemet." Det är bra, och det är högst nödvändigt.

Detta är ett slags erkännande av bristerna från jordbruksministrernas sida, och jag vill bara säga att man inte bör vänta för länge med att få en ändring till stånd. Jag är tacksam för att jordbruksministern säger att han är "beredd att föreslå de ändringar som därvid kan visa sig erforderliga". Jag hoppas att dessa ändringar kan komma rätt snart, och jag vill bara till sist fråga jordbruksministern när han tror att detta kan ske. Det gäller ett problem som är riskabelt och svårt för många, och det krävs alltså en ändring ganska snart.

Anf. 36 BO ARVIDSON (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga.

Riksdagens beslut och regeringens förordning av den 17 maj 1984 har vållat stor oro bl. a. hos många småföretagare och jordbrukare. Förordningen om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen kommer nu att följas av ytterligare föreskrifter från naturvårdsverket. Verket har, såvitt jag vet, ett förslag ute på remiss.

När frågan behandlades i riksdagen gick vi från moderata samlingspartiet emot den del av förslaget som gäller avgifter för fortlöpande myndighetstillsyn. Vi menar att en årlig avgift får karaktären av en produktionskost. Tillsyn av en lags efterlevnad är en normal del av det myndighetsutövande

Om avgifterna enligt miljöskyddslagen

som det allmänna bör bekosta. Såväl Kommunförbundet som ett flertal länsstyrelser ställde sig skeptiska mot en avgiftsbeläggning. Man kan då fråga: Är detta en början till någonting som kommer att gälla framöver, att vi skall ta betalt för all form av myndighetstillsyn? Är nästa steg att vi skall ta betalt för tillsyn enligt naturvårdslagen, för arbetarskyddet, osv.? Jag skulle vilja ställa en direkt fråga till jordbruksministern: Hur kommer det att gå för de jordbrukare som drabbas av regeringens förslag när det gäller ändringar i miljöskyddslagen angående särskilda föroreningskänsliga områden, bl. a. i Skåne vid Ringsjön? Kommer de att drabbas speciellt hårt av förslaget? Jag tror att det kan bli nästintill omöjligt att driva jordbruk om förslaget kommer att genomföras.

I regeringens förordning sägs i 10 § att för tillsyn av miljöfarlig verksamhet skall avgift betalas med belopp som anges i 5 §, om inte annat följer av 12 §. I denna paragraf talas om att den sammanlagda årliga tillsynsavgiften för vissa verksamheter inte får bestämmas till högre belopp än vad som gäller för prövningsavgifter för ändrat tillstånd. Det är 2 000 kr. De verksamheter som det gäller är fiskodling, musselodling, motorsportbana och skjutbana.

Jag tycker att det är bra att det finns vissa verksamheter där man vet att mer än så här kan det inte bli fråga om. I naturvårdsverkets ursprungliga förslag fanns även vissa djurhållningsanläggningar med. Jag skulle vilja fråga om jordbruksministern – när han ändå i sitt svar lovar att ompröva det här – tycker att det är lämpligt att utvidga kretsen av dem som får en årlig avgift maximerad?

Anf. 37 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Det kan naturligtvis inte vara Bo Arvidson obekant att vi har en situation med ett betydande budgetunderskott där vi i regeringen känner ett ansvar för att på olika vägar försöka komma till rätta med detta budgetunderskott. Vi får understundom kritik för att arbetet inte går tillräckligt snabbt. Möjligheterna är ju begränsade att både få fram nya inkomster och göra de besparingar som vi försöker att åstadkomma. Det är ju av det skälet som vi också får pröva vilka möjligheter det kan finnas att på ett rimligt sätt finansiera den här typen av verksamhet för statens vidkommande.

Här sade Jonasson att han för sin del finner det naturligt att den som förorsakar någon olägenhet ur miljösynpunkt också skall vara med att bekosta vad det kan komma att innebära.

Vad jag här har sagt är att det är naturligt för mig nu att avvakta den bearbetning av avgifterna som pågår inom naturvårdsverket. Regeringens strävan är naturligtvis att komma fram till en rimlig avvägning. Avsikten är ju inte att ha en avgift som på ett oskäligt sätt drabbar den som bedriver den här typen av verksamhet. Jag kan för dagen inte precisera – det vore onaturligt om jag skulle försöka mig på att göra det – vad som kan komma att ske med anledning av naturvårdsverkets förslag. Jag avvaktar alltså. Sedan får vi återkomma till de här frågorna när ställning slutgiltigt skall tas till förslaget.

Anf. 38 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Jag hyllar principen att man skall göra besparingar. Det är nödvändigt för oss.

Jag håller med om att den som förorsakar andra eller samhället en skada också skall vara med och betala dels själva skadan, dels avgiften för kontrollen. Men vad jag har velat peka på med min fråga och vad som är besvärande är att oskyldiga människor kan anklagas. Den kontroll som krävs kostar pengar, men det får inte ske så att det drabbar en oskyldig person.

Jordbruksministern har väl läst rätt mellan raderna i min fråga när han säger att sådana saker skall omprövas. Detta uppfattar jag som ett bra svar på frågan. Jag hoppas att detta kan ske så snart som möjligt, även om jordbruksministern inte kan förutse detta just i nuet.

Anf. 39 BO ARVIDSON (m):

Herr talman! Till jordbruksministern vill jag först säga att vi i moderata samlingspartiet naturligtvis kan godta miljöavgifter i vissa fall, men vi tycker att det är ett felaktigt system att ta upp avgifter för tillsynen av lagar som riksdagen har stiftat. Jag tror att det kommer att hämma miljövårdsarbetet och hämma en god kontakt mellan myndigheter och företagare.

Sedan var det naturligtvis positivt att höra att jordbruksministern är beredd att följa detta med uppmärksamhet. Jag vill ändå starkt understryka det jag framhöll i min fråga: Om riksdagen antar regeringens förslag om ändring av miljöskyddslagen, hur kommer det då att gå för jordbrukarna runt Ringsjön? Kommer även de att drabbas?

Bertil Jonasson var inne på frågan om dem som blir anmälda. I svaret säger jordbruksministern att man inte skall behöva betala när klagomålen är obefogade. I naturvårdsverkets förslag till föreskrifter sägs emellertid att det inte behöver ha kommit till föreläggande eller beslut om åtgärd hos någon myndighet, utan det räcker om det finns något fog för klagomålet för att man skall få betala avgiften. Detta tycker jag är något otydligt, och det kan ge upphov till besvärligheter för dem som blir utsatta – kanske av besvärliga grannar.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på fråga 1984/85:40 om avgifterna enligt miljöskyddslagen**Anf. 40 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:**

Herr talman! Rolf Rämgård har med hänvisning till avgifterna för prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen frågat mig vad jag ämnar göra för att komma till rätta med den försämrade rättssäkerhet som tillämpningen av miljöskyddslagen fått till följd.

Rolf Rämgård tar i sin fråga upp ett enskilt ärende vilket kan komma att prövas enligt gällande besvärsordning. Jag finner det därför inte lämpligt att här närmare diskutera detta.

Om avgifterna enligt miljöskyddslagen

Det bör dock framhållas att avgiftsuttaget i detta ärende skett med stöd av lagstiftningen om hälso- och miljöfarliga varor. Miljöskyddslagen och de nyligen införda avgifterna för prövning och tillsyn enligt nämnda lag är således inte aktuella i detta sammanhang.

Anf. 41 ROLF RÄMGÅRD (c):

Herr talman! Jag får tacka jordbruksministern för svaret på min fråga.

Jag är medveten om att det exempel som jag motiverade min frågeställning utifrån härrör från en annan kungörelse, nämligen statens naturvårdsverks kungörelse 1984:2 om hur spridning av kemiska bekämpningsmedel skall ske. Det beslut som riksdagen tog i våras om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen har, som vi nyss hörde, utmynnat i förordningen SFS 1984:380. Båda dessa förordningar har emellertid mycket med varandra att göra, tycker jag, inte minst sett ur rättssäkerhetssynpunkt och framför allt för dem som drabbas oförskyllt av lagen.

I kungörelsen 1984:2 anges hur spridning av kemiska bekämpningsmedel skall ske, var man inte får sprida dessa medel, hur man skall förfara om man själv eller någon annan oavsiktligt råkat sprida på fel plats samt vem som skall betala eventuella provtagnings- och analyskostnader.

I det aktuella fallet – vi skall inte diskutera enskilda fall, men jag exemplifierar – utfördes ogräsbekämpningen under bästa tänkbara förhållanden: det var vindstilla, rätt temperatur och rätt luftfuktighet. Bekämpningen gjordes med ett preparat som är godkänt av produktkontrollnämnden och med en dosering lägre än vad som rekommenderas av lantbruksnämnden.

Jag frågar nu jordbruksministern om han anser det rimligt att lantbrukaren trots detta skall betala analyskostnaden för ett prov som inte innehåller några restmängder av det aktuella preparatet.

Om så är fallet, kan varje lantbrukare i Sverige riskera att få betala sådana kostnader vid de tillfällen han utför kemisk ogräsbekämpning, dvs. straffas utan att ha åsamkat någon skada.

Till följd av det beslut som riksdagen tog i våras har genom förordningen SFS 1984:380 möjligheter nu öppnats för myndigheter och kommuner att ta betalt för tillsyn av icke koncessionspliktiga djuranläggningar. Återigen, i samma anda som kunde noteras i den kungörelse som jag tidigare nämnde, kan myndigheter utkräva betalning av den enskilde lantbrukaren för en åtgärd som inte föranletts av ens misstanke om brott mot någon lag. Man tar betalt för en ren rutininspektion som skett i samhällets intresse. Debiteringen för en sådan inspektion är 360 kr. per timme, vilket framför allt drabbar de små familjeföretagen hårdast.

Tycker verkligen jordbruksministern att det är förenligt med de rättsbegrepp som vi har i Sverige att stifta sådana godtyckliga lagar?

Anf. 42 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! När det gäller det senare ledet av Rolf Rämgårds anförande hänvisar jag till den debatt som vi nyss förde och det svar som jag där lämnade om miljöskyddslagen.

Beträffande den lag som Rolf Rämgård har aktualiserat i samband med sin fråga utgår jag från att han inte har något emot det faktum att lagstiftningen är utformad så att det skall vara möjligt att beivra överträdelser av bestämmelserna. Det kan väl heller inte anses orimligt att provtagningskostnaderna får betalas av lantbrukaren i händelse av att brott mot bestämmelserna föreligger.

Kan det konstateras att någon som sprutat har varit ovarsam, så att exempelvis en granne fått "en släng av slev", finner jag det naturligt att ingen annan än vederbörande som sprutat skall stå för kostnaderna. Skulle det däremot visa sig att anklagelsen saknar grund – jag fattade att det var det som frågan egentligen gällde – skall naturligtvis inte vederbörande vara ersättningsskyldig.

Rättssäkerheten skall tillgodoses – och tillgodoses – genom den prövning i högre instans som besvärsrätten alltid ger möjlighet till. Där finns rättssäkerheten.

Anf. 43 ROLF RÄMGÅRD (c):

Herr talman! Jag har, som jordbruksministern antog, givetvis ingenting emot att man bestraffas genom att avgift uttas om man har överträtt lagen. Det är ingen tvekan om det, och det har vi diskuterat tidigare.

Här är det emellertid fråga om åtgärder som har vidtagits trots att vederbörande fullt ut har iakttagit de föreskrifter och förordningar som gäller – dessutom hållit en lägre nivå på doseringen. Det visade sig också att det inte fanns några restmängder i provet. Ändå tog myndigheterna ut avgifter, trots att man klart kan konstatera att inga fel har begåtts. Det är det som jag tycker är anmärkningsvärt.

Nu kommer alltså den nya lagen om avgiftsuttag för prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen. Det är litet märkligt att jordbruksministern säger att han skall se över denna lagstiftning, när det i regeringens förordningsmotiv till kungörelsens 11 § sägs: Den omständigheten att tillsynsmyndighet avstår från att meddela ett föreläggande eller vidta någon annan ingripande åtgärd behöver inte innebära befrielse från avgiftsskyldigheten. Avgörande för skyldigheten att betala avgiften är om det finns något fog för klagomålet.

Jag tycker att detta är ganska vagt formulerat. Det kan misstolkas av berörda myndigheter. Det är detta som ligger till grund för att jag i min frågeställning tar upp rättssäkerhetssynpunkterna.

Anf. 44 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Jag förstod att Rolf Rämgård och jag är överens om att vi inte skall pröva det enskilda fallet här i riksdagen utan diskuterar principiellt. Jag har i mitt anförande slagit fast, att om det är så att en anklagelse saknar grund, skall enligt min uppfattning inte den som blir utsatt för en sådan anklagelse bli ersättningsskyldig. Det är vad jag mycket bestämt har uttalat. Sedan får det enskilda ärende som Rolf Rämgård hela tiden hänvisar till prövas i vanlig ordning.

Överläggningen var härmed avslutad.

Tisdagen den
16 oktober 1984

*Om information till
patienter om sjuk-
vårdsmyndigheters-
nas registeruppgif-
ter*

12 § Svar på fråga 1984/85:50 om information till patienter om sjukvårdsmyndigheternas registeruppgifter

Anf. 45 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Gunnar Hökmark har frågat statsrådet Holmberg om han är beredd att vidta åtgärder för att landsting och andra myndigheter utan krångel skall uppfylla lagfästa skyldigheter enligt 10 § datalagen. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Enligt 10 § datalagen har var och en rätt att en gång om året få upplysning från den som är ansvarig för ett personregister om vilka uppgifter om honom som finns i registret, alternativt att han inte förekommer i registret. Sådan upplysning skall lämnas så snart det kan ske.

Det förekommer ibland att landstingen får massförfrågningar om innehållet i sina personregister. Det kan då bli svårt att svara utan dröjsmål, bl. a. därför att landstingen har en stor mängd olika register. I vissa landsting gör man därför så, att man skickar en blankett till dem som har bett om upplysningar och ber dem precisera sina önskemål. Detta förfarande har godtagits av datainspektionen.

Bestämmelserna i 10 § datalagen är ovillkorliga och kan inte avtalas bort. Jag förutsätter att landsting och andra myndigheter rättar sig efter bestämmelserna och inte försvårar för enskilda att få de upplysningar som de har rätt till. Någon åtgärd i saken från min sida är inte påkallad.

Anf. 46 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Först ber jag att få tacka justitieministern för svaret på min fråga.

Jag ställde ursprungligen frågan till civilminister Bo Holmberg, eftersom jag tyckte det kunde vara intressant att av denne få höra om han tycker det är förenligt med kampen mot byråkrati att landsting och sjukvårdsmyndigheter försöker försvåra för enskilda människor att få uppgifter om sig själva ur dataregistren.

Herr talman! Det är ju på det viset, att alltmer om oss förs in på data. Ju mer som registreras på data, desto viktigare är det att den enskilde – av rättssäkerhetsskäl och av integritetsskäl – på ett enkelt sätt kan få veta vad som registrerats om honom eller henne. Det som har hänt är att ett antal landsting och sjukvårdsmyndigheter, precis som justitieministern relaterade, ställer motfrågor i samband med att de får förfrågningar. Detta är väl i och för sig O.K., om myndigheterna preciserar vilka register de har och låter den enskilde välja från vilket register upplysningarna skall hämtas. Men när myndigheten frågar en medborgare vilka register han är intresserad av, då är ju förutsättningen att denne vet vilka register som finns – jag tror inte att ens justitieministern vet vilka register enskilda landsting har. Det förutsätts också att man vet i vilka register man själv är införd – jag tror inte heller att justitieministern vet detta.

Det är också så att ett flertal landsting har börjat framhäva kostnaderna för att ge medborgarna utdrag ur register där de själva finns införda och därmed

på något sätt försöka argumentera mot denna 10 § i datalagen.

Jag skulle vilja fråga justitieministern om han anser att det är förenligt med datalagens 10 § att enskilda myndigheter på detta sätt argumenterar emot det som är lagens mening?

Jag skulle också vilja fråga justitieministern om det är förenligt med datalagen att man ställer sådana frågor till den enskilde, att han måste veta det som han ber om att få veta, innan han kan få svar.

Dessutom skulle jag vilja fråga justitieministern: Är denna attityd hos myndigheter förenlig med den serviceanda och den anda av hjälpsamhet som bör karakterisera alla offentliga myndigheter?

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 47 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Självfallet skall 10 § i datalagen följas. Den är ett viktigt lagrum när det gäller skyddet av den personliga integriteten. Man måste ha förståelse för att registeransvariga myndigheter, som har väldigt många register och som ibland kan få ett mycket stort antal framställningar om utdrag ur registren, söker efter praktiska lösningar när det gäller att lämna ut registerutdrag. Det är datainspektionens uppgift att se till att dessa lösningar är tillfredsställande med hänsyn till både lagens bokstav och lagens anda. Det är också datainspektionens uppgift att se till att lösningarna inte innebär onödigt krångel.

Jag deltar tillsammans med civilministern i kampen mot onödig byråkrati och vill gärna stryka under detta med att man undviker onödigt krångel. Jag har emellertid inte kunnat finna att datainspektionen har brustit i sin tillsyn. Jag tycker inte att det som Gunnar Hökmark här har sagt rubbar min bedömning, men jag följer självfallet utvecklingen.

Herr talman! Jag vill till slut erinra om att datainspektionen har en politiskt sammansatt styrelse, vilket gör det möjligt för de politiska partierna att via styrelsen få inblick i och inflytande på tillsynsverksamheten.

Anf. 48 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Givetvis skall 10 § i datalagen följas, säger justitieministern. Det är vi överens om, och ingen svävar väl i tvivelsmål om att detta är den uppfattning man bör ha. Men det intressanta är ju om denna paragraf följs. Det finns, som jag tidigare relaterade, exempel på sjukvårdsmyndigheter som ställer frågor till medborgarna som innebär att medborgarna måste redogöra för vilka sjukvårdskontakter de har haft, vilket många kan uppleva som integritetskänsligt. Man måste veta vilka register som finns och vilka register man finns i. Det var om detta som jag ställde en fråga till justitieministern. Jag frågade om detta enligt justitieministerns mening är förenligt med datalagens 10 §. Den frågan fick jag inget svar på.

Jag är glad för att justitieministern tillsammans med Bo Holmberg deltar i kampen mot byråkratin, men det hade varit bättre om justitieministern inte

*Om information till
patienter om sjuk-
vårdsmyndigheter-
nas registeruppgif-
ter*

hade avslutat svaret på min fråga med att tala om att han inte ämnar vidta några åtgärder. Om man skall bekämpa byråkratin bör man nämligen inte acceptera att byråkratin anser sig ha kostnader för att följa lagar och fullgöra sina skyldigheter gentemot den enskilde utan att så mycket tala om de kostnader som det innebär att föra in alltmer information om de enskilda människorna på register.

Jag skulle vilja fullfölja mitt inlägg med följande frågor och få svar på dem:

För det första: Är det förenligt med 10 § datalagen att den enskilde medborgaren för att få svar måste veta vilka register som finns och vilka register han eller hon finns i, dvs. att man skall veta det man vill veta?

För det andra: Anser justitieministern, som ju tillsammans med civilministern bekämpar byråkrati, att detta är ett korrekt sätt av myndigheterna att hantera medborgarnas önskemål, oavsett om det är lagligt eller ej? Är detta förenligt med den attityd som myndigheterna bör visa?

Anf. 49 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Bara ett kort sammanfattande svar på de sista frågorna: Vi har den arbetsfördelningen att det är myndigheten, dvs. datainspektionen, som utövar tillsynen. Det har inte förekommit något som föranleder mig att göra den bedömningen att det brustit i tillsynen. Men det tillhör mina uppgifter att också följa utvecklingen.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på interpellation 1984/85:4 och fråga 1984/85:13 om kollektivanslutningen till politiskt parti

Anf. 50 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Jörgen Ullenhag har frågat mig om jag är beredd att verka för en lagstiftning som förbjuder kollektivanslutning till politiskt parti.

Bertil Fiskesjö har frågat statsrådet Ingvar Carlsson om han anser att kollektiv anslutning av partimedlemmar är förenlig med den frihet för den enskilde att själv välja politiskt parti och med det integritetsskydd som bör finnas i en politisk demokrati. Bertil Fiskesjös fråga har överlämnats till mig.

Jag besvarar interpellationen och frågan i ett sammanhang.

Vid en interpellationsdebatt här i riksdagen i vintras redovisade jag regeringens uppfattning i saken. Regeringen har samma uppfattning i dag.

Jag upprepar alltså att den föreningsfrihet som vi har här i landet och som är skyddad i grundlagen innebär att det står var och en fritt att organisera sig politiskt. Ingen kan tvingas att vara medlem i ett parti.

De fackliga organisationerna måste få besluta om sina egna angelägenheter. Varje politiskt parti måste självt få bestämma om formerna för medlemskap i partiet.

Jag erinrar om att fackliga och politiska organisationer är en typ av ideella föreningar. Sådana föreningars verksamhet är inte lagreglerad. Frågan om

lagstiftning om ideella föreningar har behandlats av riksdagen vid ett flertal tillfällen, senast vid förra riksmötet. Förslag om lagstiftning har då avslagits med hänvisning till att det saknas skäl för en lagstiftning beträffande de ideella föreningarna.

Mitt svar på Bertil Fiskesjöes fråga, om kollektivanslutning är förenlig med den frihet och det integritetsskydd som bör finnas i en demokrati, är alltså ja.

På Jörgen Ullenhags fråga, om jag är beredd att verka för en lagstiftning som förbjuder kollektivanslutning, är svaret nej.

Jag kan tillägga att vid det socialdemokratiska partiets kongress nyligen behandlades frågan om nya vägar för samarbetet mellan partiet och fackföreningsrörelsen. Kongressen beslutade att införa en ny, alternativ anslutningsform, den s. k. organisationsanslutningen. Beslutet innebär att en lokal facklig organisation som sådan kan anslutas till partiet. Medlemmarna i facket blir med denna anslutningsform inte partimedlemmar annat än efter enskild ansökan.

Anf. 51 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min interpellation.

Jag har tidigare haft debatter i denna kammare om kollektivanslutning både med den nu sittande justitieministern och med hans företrädare i ämbetet.

När jag för drygt ett år sedan frågade Ove Rainer om hans inställning till kollektivanslutningen, skedde det mot bakgrund av en händelse i Klippan i Skåne, som i blyxtbelysning visade hur orättfärdigt systemet med kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet är.

I Klippan uteslöts en folkpartistisk pappersarbetare ur det socialdemokratiska partiet genom ett beslut av partistyrelsen i Stockholm. Påståendet att man kan utesluta en folkpartistisk pappersarbetare ur det socialdemokratiska partiet låter egendomligt, men det är ändå alldeles sant. Den folkpartistiske pappersarbetaren hade nämligen tidigare, utan att ha blivit tillfrågad, mot sin vilja och mot sin övertygelse anslutits till det socialdemokratiska partiet. Det som hände var alltså att han först, utan att bli tillfrågad, sparkades in i det socialdemokratiska partiet och sedan, utan att bli tillfrågad, sparkades ut ur det socialdemokratiska partiet. Anledningen till uteslutningen var att pappersarbetaren efter beslutet om kollektivanslutning gick på de socialdemokratiska partimötena och där tog upp frågan om kollektivanslutning. Det gick nu inte för sig. Socialdemokraterna skriver gärna in folkpartister i sitt parti och plockar pengar av dem, men dyker de upp livs levande och väcker debatt, då utesluter man dem. Så fungerar kollektivanslutningen, sådan är socialismen.

Åtta gånger har riksdagen uttalat sig mot kollektivanslutningen, men ingenting har hjälpt. Socialdemokraterna fortsätter att skriva in människor som partimedlemmar utan att fråga dem om de vill bli socialdemokrater. Faktum är att av det socialdemokratiska arbetarpartiets drygt 1,2 miljoner medlemmar är 750 000, över 60 %, kollektivt anslutna.

Vetenskapliga undersökningar visar att en tredjedel av de 750 000, dvs. en

Om kollektivanslutningen till politiskt parti

Om kollektivanslutningen till politiskt parti

kvarts miljon människor, är kollektivt anslutna utan att vara socialdemokrater. Hundratusentals människor som på valdagen avstår från att rösta eller lägger sin röst på ett annat parti än det socialdemokratiska är medlemmar i det socialdemokratiska partiet.

Den 27 maj 1983 fick jag av Ove Rainer svaret att det inom det socialdemokratiska partiet pågår en diskussion om formerna för samarbetet mellan fackföreningsrörelsen och partiet. Bl. a. har man i Kalmar, sade Rainer, startat en försöksverksamhet med ändrade anslutningsformer. Försöksverksamheten går ut på att en avdelning av ett fackförbund men inte dess medlemmar ansluts till arbetarkommunen. Frågan övervägs alltså fortlöpande inom partiet, slutade Ove Rainer sitt svar till mig. Och den nuvarande justitieministern hänvisade i december till samma försöksverksamhet.

Man kunde, herr talman, av de svaren få ett intryck av att en omprövning eventuellt var på gång inom socialdemokratin. Många människor hoppades också på att årets socialdemokratiska partikongress, som justitieministern också hänvisar till i sitt svar till mig, skulle innebära en omprövning vad gäller kollektivanslutningen. På kongressen förelåg en rapport i ämnet från en arbetsgrupp som i sex år hade grubblat över hur partiet och LO-kollektivet skall samverka.

De som hoppades på att arbetsgruppen skulle föreslå en avveckling av kollektivanslutningen blev dock djupt besvikna. Kollektivanslutningen skall vara kvar, sade arbetsgruppen. Generöst nog bör dock den nyordningen införas att samtliga kollektivanslutna skall informeras om att de blivit medlemmar i det socialdemokratiska partiet! Det är viktigt, sade arbetsgruppen, att också de kollektivanslutna "har ett handfast bevis på medlemskapet". Alla kollektivanslutna skall därför få en medlemsbok.

Nu säger justitieministern i sitt svar att man kommer att införa en alternativ anslutningsform, den s. k. organisationsanknytningen. Men den gamla ordningen kommer ju att finnas kvar – inte på något sätt stoppar man den.

Den kvarts miljon människor som inte röstar med socialdemokraterna men som ändå mot sin vilja blivit infösta i det socialdemokratiska partiet skall nu få ett konkret bevis i form av en partibok på den förödmjukelse som de utsatts för genom att de tvingats bli socialistiska partimedlemmar mot sin vilja.

Resultatet av den socialdemokratiska interna diskussionen har alltså blivit att kollektivanslutning utan partibok nu blir kollektivanslutning med partibok! Det är den socialdemokratiska förnyelse som Sveriges justitieminister i dag försvarar i denna kammare.

En häpen allmänhet kunde också konstatera att beslutet på partikongressen togs utan någon som helst opposition. Inte ett pip hördes från kvinnoförbund, från ungdomsförbund eller från den justitieminister som formellt skall vara rättssäkerhetens främste övervakare i det här landet.

Nu verkar det som om den här omprövningen – som alltså inte blev någon omprövning – har blivit för mycket för en del också inom den socialistiska

rörelsen. T. ex. skrev Lena Askling följande i Aftonbladet den 1 september:

”Vart tog friheten vägen?

Var finns trovärdigheten?

Hur rymts individens okränkbara frihet och socialdemokratins strävan att vidga och garantera denna frihet, inom kollektivanslutningens förkvävande famn?”

Jag vill uppmana Sveriges justitieminister att i denna debatt svara på Lena Asklings frågor. Hon är inte den enda som ställer dem, men ingen socialdemokrat har hittills svarat. Vart tog friheten vägen? Var finns trovärdigheten, herr justitieminister?

Också vpk:s tålmod verkar nu ha börjat tryta. Det stod helt klart efter ett par uttalanden av vpk-ledaren Lars Werner under sommaren. Den 28 juli i år avvisade Lars Werner i Dagens Nyheter tanken att en lagstiftning mot kollektivanslutning skulle kränka föreningsrätten. Han sade:

”Här tar principen om den individuella handlingen över.”

Under de senaste veckorna har det gjorts nya uttalanden från kommunistiskt håll av annan innebörd. Det är av intresse att i denna debatt få klarlagt hur kommunisterna egentligen ser på frågan om kollektivanslutningen. Om man vet att socialdemokraterna gång på gång har struntat i riksdagens uppmaningar, om man vet att den socialdemokratiska partikongressen utan någon opposition har bestämt sig för att fullkomligt strunta i opinionen mot kollektivanslutningen och om man slutligen har kommunistledarens ord på att han inte tycker att en lagstiftning kränker föreningsrätten utan att, tvärtom, principen om den individuella handlingen skall ta över – då måste det vara utomordentligt svårt för kommunisterna att förklara för sina medlemmar, kollektivanslutna till socialdemokraterna eller inte, att vpk i riksdagen inte tänker hjälpa till att få majoritet för en lagstiftning som tar sikte på individen. Det borde finnas någon som i denna debatt klargör vpk:s inställning. Den är viktig i detta sammanhang, för slår man fast vad Lars Werner sade i början av sommaren finns det en majoritet för lagstiftning mot kollektivanslutning.

Herr talman! För några år sedan redovisade professorn i statskunskap i Uppsala, Leif Lewin, i en artikel i Dagens Nyheter resultaten av ett forskningsprojekt som hette ”Demokratin inom fackföreningsrörelsen”. Bl. a. mot bakgrund av mycket omfattande intervjuer och enkäter, som gjordes i mitten av 1970-talet, skrev professor Lewin: ”Sammanfattningsvis framträder en mörk bild av respekten för minoriteternas rättigheter inom den svenska fackföreningsrörelsen.”

I forskningsprojektet hade man bl. a. studerat hur de arbetare behandlas som föredrar att stå utanför rörelsen. Inte mindre än 21 % av de över 2 000 medlemmar som hade intervjuats uppgav att de hade lagt märke till trakasserier mot de utanförstående. Jag citerar återigen Leif Lewin: ”I de flesta fall rör det sig om gliringar och muntliga påtryckningar.” Men det kan även förekomma betydligt allvarligare saker, som ”anonyma skrivelser”, ”hot om stryk”, ”okvädningsord och våldshandlingar”. Även sanktioner från den fackliga ledningen rapporteras, såsom ”hotelser från styrelser och

ombudsmän", "försök gjordes med att personen skulle förflyttas från orten till annan arbetsplats" och "blivit utstött av klubbordföranden på arbetsplatsen".

Tyvärr tyder ingenting på att situationen i dag är bättre. Men när justitieministern diskuterar denna fråga i riksdagen låtsas han som om övergreppen inte alls existerar.

Sveriges justitieminister Sten Wickbom tillhör den minoritet i det socialdemokratiska partiet som själv har valt att skriva in sig som medlem. Tänk om Sten Wickbom trots sitt socialdemokratiska ledamotskap i morgon skulle få ett brev, där det står att Wickbom blivit medlem i det moderata samlingspartiet, centerpartiet eller folkpartiet. Jag tror att justitieministern då skulle säga ungefär så här: Det är ingen annan än jag själv som skall bestämma vilket politiskt parti jag skall tillhöra. Jag vill tillhöra socialdemokraterna. Ingen annan skall kunna ansluta mig till något annat parti.

Det är precis detta som är kärnpunkten. En folkpartistisk pappersarbetare i Klippan och en socialdemokratisk justitieminister skall ha samma rätt att slippa bli infösta i ett parti som de ogillar.

Herr talman! Jag vill till sist ställa tre mycket enkla och mycket konkreta frågor till justitieministern, som skall vara rättssäkerhetens främste företrädare i vårt land.

För att underlätta klara och konkreta svar skall jag ställa mina frågor långsamt och tydligt, så att inga missförstånd kan uppkomma och så att justitieministern inte frestas att svara på andra frågor än dem jag ställer. Här följer frågorna:

För det första: Vad är det för fel på principen att varje människa själv skall bestämma om han eller hon vill tillhöra ett politiskt parti och i så fall vilket? Vad är det för fel på den principen?

För det andra: Stöter det inte justitieministerns rättskänsla att hundratusentals människor är medlemmar i och betalar pengar till ett parti vars politik de ogillar?

För det tredje: Stöter det inte justitieministerns rättskänsla att det förekommer trakasserier mot medlemmar som reserverar sig mot beslut om anslutning till de socialdemokratiska partiet?

Anf. 52 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret. Jag ställde för något år sedan en liknande fråga till Olof Palme. Han överlät till Ove Rainer att svara. Nu har jag ställt frågan till Ingvar Carlsson, eftersom han speciellt tycks ha avdelats för att för socialdemokraternas räkning åka omkring i landet och tala om individens frihet. Men Ingvar Carlsson har överlämnat frågan till justitieministern, liksom Palme gjorde förra gången. Det är alltså justitieminister Wickbom som den här gången får representera det ställföreträdande lidandet.

Justitieministerns svar är djupt otillfredsställande. Det visar att det socialdemokratiska partiet tänker fortsätta med detta principvidriga sätt att rekrytera medlemmar. Frågans stora betydelse ur frihets- och integritetssyn-

Om kollektivanslutningen till politiskt parti

punkt tycks inte intressera justitieministern. Situationen för de enskilda människor som utsätts för dessa övergrepp intresserar inte heller justitieministern. Den näst intill kompakta opinion som finns ute bland medborgarna mot kollektivanslutningen intresserar inte heller justitieministern och hans socialdemokratiska regeringskollegor.

På min raka fråga om kollektivanslutningen är förenlig med den frihet och de integritetsskydd som bör finnas i en demokrati, svarar justitieministern ohöjtt ja.

Men så är det inte, herr justitieminister. Kollektivanslutningen är ett allvarligt övergrepp på den enskildes frihet och politiska integritet.

Den här kollektivanslutning är en kvarleva från ett fördemokratiskt samhälle, en kvarleva av ett synsätt som har sin grund i skräväsande och individuell ofrihet. Den hör inte hemma i en demokrati som bygger på att den enskilde själv skall bestämma vilket parti han eller hon vill rösta på och vilket parti han eller hon i övrigt vill stödja genom t. ex. medlemskap.

Ingen kan tvinga någon att vara medlem i ett parti, sade justitieministern alldeles nyss. Men det är ju precis det man gör. Man tvingar människor som inte har den minsta önskan att bli medlemmar i det socialdemokratiska partiet att bli det. Alltså – man kan tvinga människor att bli medlemmar i ett politiskt parti, nämligen det socialdemokratiska. Den reservationsrätt som socialdemokraterna alltid brukar dra fram i dessa sammanhang ändrar ingenting i det här avseendet. Man kan reservera sig, men man tvingas in i ett parti. Alldeles frånsett att det, som vi alla vet, i många arbetsmiljöer verkligen kostar på och kräver ett oerhört stort personligt mod att reservera sig, är det också ett övergrepp mot den mest elementära politiska integriteten att man skall behöva tillkännage att man inte vill tillhöra ett parti. Såsom Jörgen Ullenhag illustrerade förekommer det trakasserier, och jag skulle kunna bidra med en lång rad konkreta exempel.

I en demokrati skall det vara frihet att ansluta sig till ett parti, frihet att låta bli att tillhöra ett parti, och man skall ha friheten att över huvud taget inte behöva tala om vilket parti man sympatiserar med. Valhemligheten är skyddad, och medborgarna kan rösta precis som de vill. Så skall det vara. Vill man inte deklarerat en politisk anslutning skall man slippa det. Man skall också slippa att tala om att man inte vill vara med i ett politiskt parti.

I ekonomiskt hänseende är det så, att socialdemokratin lägger rabarber på medlemsavgiften ändå, hur mycket man än reserverar sig.

Om justitieministern och andra socialdemokrater nu inte tycks ta något som helst intryck av vad t. ex. jag och majoriteten av svenska folket klart tycker i denna fråga, borde man kanske ändå ta något intryck av vad allt fler bedömare inom socialdemokratin själva bestämt anser.

Jörgen Ullenhag citerade ur en artikel i Aftonbladet. Jag skall strax göra det också.

Kollektivanslutningen har ingenting att göra med den enskildes fri- och rättigheter, tycker den socialdemokratiska regeringen. Så här skriver den största socialdemokratiska tidningen, Aftonbladet, i en ledare den 20 september 1984:

Om kollektivanslutningen till politiskt parti

”Att kollektivt ansluta individen till en politisk idé och ett parti är att bruka våld på hennes integritet och mänskliga fri- och rättigheter.”

Jag instämmer helhjärtat i Aftonbladets uppfattning. Kollektivanslutningen är inte förenlig med den frihet och det integritetsskydd som skall finnas i en demokrati. Jag skulle kunna fortsätta att citera liknande uttalanden ur annan socialdemokratisk press.

Riksdagen har, som Jörgen Ullenhag också erinrade om, åtta gånger uttalat att kollektivanslutningen skall upphöra. Det är alltså uppfattningen hos en vid upprepade tillfällen redovisad majoritet i Sveriges riksdag. Men dessa riksdagsuttalanden har det socialdemokratiska partiet blankt struntat i. Det enda som återstår är således lagstiftning – om man nu över huvud taget vill bekymra sig om de enskilda människornas politiska integritet.

I en motion till årets riksdag – den har Sven-Erik Nordin som första namn och skall behandlas här i kammaren i höst – föreslår centern lagstiftning och lägger också fram ett konkret lagförslag.

Ett slag såg det, som vi tidigare hörde, ut som om detta förslag skulle kunna få majoritet i riksdagen. Därmed skulle denna eländiga fråga äntligen vara ur världen. Vpk-ledaren Lars Werner gick nämligen ut och sade att han och hans parti vore beredda att stödja ett förslag om lagstiftning. Nu har kommunisterna, som man kunde vänta – jag hade kanske inte så stora förhoppningar på dem som Jörgen Ullenhag hade – stuckit svansen mellan benen och gått och gömt sig. Kommunisterna är ingenting att lita på när det gäller frihetsfrågor!

Återstår alltså såvitt jag kan förstå för väljarna att se till att det blir en icke-socialistisk majoritet här i kammaren efter nästa val. Jag kan för min del lova justitieministern och den socialdemokratiska regeringen att vi skall jaga er med denna fråga från valmöte till valmöte ända fram till valet. Vi skall visa hur ihåligt ert prat om omsorg om den enskilde individens frihet är, när ni inte ens vågar ge individen rätt att välja politiskt parti!

Anf. 53 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Här dras nu upp en lång, gammal och välkänd debatt. Jag skall inte svara på nya frågor som har ställts och som jag inte uppfattar som uttryck för ett reellt intresse för information utan som retoriska. Jag vill, herr talman, enbart säga att det skulle vara mycket välgörande för debatten om man från borgerligt håll ville tala klarspråk och erkänna att det man i själva verket vill åt är samarbetet mellan fackföreningsrörelsen och socialdemokratin. Det samarbetet har djupa historiska rötter, och det samarbetet försvarar vi socialdemokrater.

Men som framgår av det jag nyss sade är formerna för det samarbetet inte låsta. Formerna diskuteras och förnyas fortlöpande. Men det sker på frivillig väg. Liksom när det gäller andra frågor om ideella föreningars inre liv skall den förnyelsen ske utan inblandning från lagstiftarens sida. Det är innebörden av en rad riksdagsbeslut.

Anf. 54 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Jag är besviken på justitieministern. Han säger att det här är en gammal debatt och att det ställs retoriska frågor, och så läser han upp en färdigskrivna replik som han hade med sig upp i talarstolen. Det vore bättre för debatten om justitieministern lyssnade på och försökte svara på de frågor vi ställer. Det är ju därför vi har möjlighet att ha interpellations- och frågedebatter här i riksdagen.

Jag ställde tre konkreta frågor som jag läste upp långsamt och tydligt. Justitieministern kanske kunde svara på en av de tre frågorna.

Stöter det inte justitieministerns rättskänsla att man föser in hundratusentals människor mot deras vilja i hans eget parti? Stöter inte det hans rättskänsla?

Vad svarar justitieministern de enskilda människor som känner sig utsatta för ett förtryck och för att man kränker deras frihet?

Dessa frågor är intressantare än att säga att detta är en gammal debatt. Försök svara på någon enda fråga som vi ställer här i dag, herr justitieminister. Jag tror att debatten skulle tjäna på det.

Den socialdemokratiska partikongressens ställningstagande och justitieministerns framträdande här i dag gör, precis som Fiskesjö var inne på, att socialdemokraterna nog får räkna med att under det kommande året gång på gång förklara hur ni kan ta ordet frihet i er mun, samtidigt som ni försvarar en ordning som grovt kränker enskilda människors frihet. Varje gång ni kommer att tala om frihet, då skall vi fråga er hur ni kan försvara den här ordningen. Möjligen kan någon enda socialdemokrat kanske ge ett något mera konkret svar än det som justitieministern har givit här i dag.

Jag vill upprepa mina frågor och jag vill uppmana justitieministern att försöka svara på dem.

Anf. 55 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Justitieministern säger att det här är en gammal debatt. Ja, och det är ju det som är så bedrövligt. Att vi över huvud taget i en, som vi själva tycker, avancerad demokrati skall behöva föra en debatt med klart fördemokratiska förtecken är bedrövligt. Det är ju detta som är så häpnadsväckande märkligt.

Men vi kan naturligt inte upphöra med denna debatt bara därför att socialdemokraterna tycker att den är obehaglig. Vi som är intresserade av den enskilda individens frihet och rätt att själv välja politiskt parti måste ju stå upp till den enskilda individens försvar.

Sedan säger justitieministern, att det vi vill åt är samarbetet mellan socialdemokratin och den fackliga rörelsen. Vem har sagt det? Ni får väl samarbeta med vem ni vill, det lägger vi oss inte i. Ni får samarbeta med SAF, LO, TCO, SACO och vem i all världen ni önskar samarbeta med. Det är ju inte det frågan gäller. Frågan gäller individens rätt att själv bestämma vilket politiskt parti individen själv vill tillhöra.

Vidare talar justitieministern om begränsning av föreningsfriheten. Hur kan det innebära en begränsning av föreningsfriheten att ett politiskt parti

Om kollektivanslutningen till politiskt parti

inte får ta emot kollektivt anslutna medlemmar. Detta har ingenting med föreningsfrihet att göra. Vem som helst kan naturligtvis få bilda föreningar, och vem som helst kan naturligtvis få ansluta sig till den förening som vederbörande kan önska. Vad det gäller är alltså att ett politiskt parti inte skall ta emot medlemmar som ansluts kollektivt.

Att den enskilde skall ha rätt att bestämma vilket parti han vill gå in i innebär inte en begränsning av föreningsfriheten, det innebär en utvidgning av den.

Anf. 56 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att kommentera och tillbakavisa ett påstående som ofta görs i debatten om kollektivanslutningen. Det sägs nämligen ofta att angreppet mot kollektivanslutningen är ett angrepp på det fackliga arbetet. Det fanns ett liknande påstående i justitieministerns replik nyligen.

Inget kan vara mer osant. Det är att blanda ihop korten. Sannolikt gör man detta avsiktligt eftersom det inte finns ett enda anständigt argument till försvar för kollektivanslutningen till ett politiskt parti.

Min och folkpartiets principiella hållning är denna: Vi vill bedriva opinion för anslutning till facklig organisation. För den som är anställd bör det vara naturligt att vara organiserad i en facklig organisation. Genom den styrka som enighet i en facklig sammanslutning ger kan anställda hävda sina intressen i egenskap av anställda. Det är en styrka för hela vårt samhälle att de allra flesta anställda är organiserade. Därmed blir facket starkt, och det blir förmöget och villigt att ta ansvar för samhällsutvecklingen. Just därför bör fackliga organisationer vara självständiga i förhållande till politiska partier. Det är klart att det i längden blir svårt att känna samhörighet med en organisation som ständigt gör partipolitiska ställningstaganden och som inte värnar sin fackliga integritet. Men detta är ett memento för varje facklig organisation. Vi har inte för ett ögonblick övervägt att i lag reglera hur fackliga organisationer skall ordna sin verksamhet. Vi har ju i Sverige t. o. m. avstått från att reglera användningen av stridsmedel vid konflikt på arbetsmarknaden. Den socialdemokratiska regeringen har tagit ett första steg mot denna princip och i lag förbjudit visst stridsmedel. Detta intrång i den fackliga friheten beklagar vi. Nej, kritiken mot kollektivanslutningen riktar sig mot det parti som finner det förenligt med sin rättsuppfattning att ta emot medlemmar i en facklig organisation som medlemmar i sitt parti, trots att det inte föreligger någon ansökan från individen i fråga. Om inte politiska partier respekterar den enskildes rätt att stå utanför viss organisation, då får man pröva att reglera det i lag.

Det påpekas ibland – också det som ett slags försvar – att det bara är en tredjedel av LO-förbunden som tillämpar kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet. Det är som om man ville säga att de andra två tredjedelarna ändå betar sig just. Får jag fråga justitieministern: Är dessa LO-förbunds beslut att inte tillämpa kollektivanslutning att se som ett angrepp på den fackliga solidariteten eller på det historiska sambandet

mellan arbetarrörelsens politiska och fackliga grenar? Är ni i det socialdemokratiska partiet mycket besvikna på de LO-förbund som inte föser in sina medlemmar i ert parti? Om svaret på den frågan är nej, hur kan man då påstå att vi som kommer till samma slutsats som majoriteten av LO-förbunden ägnar oss åt angrepp på den fackliga rörelsen? Jag antar att det i de LO-förbund som inte tillämpar kollektivanslutning också finns en och annan socialdemokrat. När de inte vill ansluta medlemmarna kollektivt till det parti som de själva sympatiserar med antar jag att det beror på att de känner respekt för varje medlems rätt att själv bestämma sin politiska tillhörighet. Hur kan då samma slutsats hos den som inte är socialdemokrat bli ett angrepp på fackligt arbete?

Byggnadsarbetareförbundets ordförande Bertil Whinberg säger i det senaste numret av Byggnadsarbetaren:

”Varje försök till lagstiftning mot fria och självständiga organisationer kommer att bemötas med hård och oförsonlig kamp.”

Jag vill svara att den facklige ledaren Bertil Whinberg kan känna sig alldeles lugn; vi överväger ingen lagstiftning som inskränker friheten för fackligt arbete. Men suppleanten i socialdemokraternas verkställande utskott Bertil Whinberg får räkna med hård och oförsonlig kamp till dess hans parti upphör med att kollektivt ansluta medlemmar till det socialdemokratiska partiet. Det är en skymf och ett förakt mot grundläggande demokratiska rättigheter att mot människors uttalade vilja ansluta dem till ett politiskt parti.

Anf. 57 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! I försöken till förklaringar – eller skall man säga bortförklaringar – av motiven för att behålla politisk kollektivanslutning återkommer ofta några punkter: det historiska motivet, de praktiska skälen, de ekonomiska och, hör och häpna, de ”demokratiska” skälen.

Ofta sägs att fackföreningsrörelsen och socialdemokratin är grenar på samma träd, att det finns så många gemensamma rötter att man därför inte skulle behöva ta hänsyn till att det finns en stor mängd fackmedlemmar som har en annan politisk uppfattning. Historiskt var ju f.ö. avsikten att kompensera bristen på politiska rättigheter med starka fackliga påtryckningar. Många var ju på den tiden, som vi vet, politiskt omyndiga, eftersom allmän rösträtt saknades. Genom enträget arbete av främst liberaler och socialdemokrater förverkligades emellertid målet om den allmänna och lika rösträtten i början av detta sekel.

Herr talman! Det är egentligen märkligt att man på socialdemokratiskt håll är så fast bunden vid att kollektivanslutningsidéen fortfarande skall finnas kvar och vara bärig. Justitieministern tog själv sats i 1800-talet, där han försökte få argument för att detta skulle vara rätt och riktigt. Jag skulle vilja påminna om att redan Branting var inne på att man borde hitta en annan ordning än den här sammanblandningen av politisk och facklig verksamhet. Han spådde också en framtid då man skilde på de fackliga och de partipolitiska frågorna. Jag menar att vi i det pluralistiska och demokratiska

Om kollektivanslutningen till politiskt parti

samhälle vi lever i har fått en annorlunda situation. Vi har fått en rad nya fackliga huvudorganisationer. De politiska sympatierna är mera spridda än någonsin tidigare. Den fackliga rörelsen är stark – och det är positivt, det vill jag gärna ha sagt.

De praktiska skäl man anför saknar alltmer relevans. Dessutom har det uppstått en komplikation i och med att den fackliga verksamheten ofta bedrivs i storavdelningar. Det innebär att ett representantskap på några enstaka procent av en storavdelnings medlemmar fattar alla beslut. Det kanske är 4 000 medlemmar, men i representantskapet kan det vara ett 80-tal, som med t. ex. röstsiffrorna 42 för och 38 emot bestämmer sig för kollektivanslutning. Ett sådant utslag är inte ovanligt. Det vittnar om att man inom den fackliga rörelsen är starkt splittrad när det gäller det riktiga i att politiskt kollektivansluta sig. Att hänvisa till reservationsrätten är ingen ursäkt för ett sådant beslut – låt vara fattat i laga ordning. Det är knappast, herr justitieminister, ett uttryck för någon utvecklad demokrati.

Eftersom justitieministern inte vill förstå de problem det handlar om skulle jag till honom vilja ställa följande enkla frågor: Om en idrottsförening, där vi tänker oss att justitieministern är medlem, beslutar att ansluta sig till folkpartiet – är detta då riktigt, enligt justitieministerns sätt att se på saken? Om en LRF-avdelning där justitieministern är medlem ansluter sig till centerpartiet, skulle det då vara riktigt? Om justitieministern tillhörde en Rotaryklubb där man bestämde sig för att gå in i moderata samlingspartiet, skulle då justitieministern tycka att detta var en försvarbar ordning?

Det ekonomiska motivet åberopas sällan av socialdemokraterna, men det finns med i bakgrunden. De många miljonerna som årligen strömmar in i de socialdemokratiska partikassorna har naturligtvis stor betydelse och spelar en stor roll i den verksamhet man kan bedriva, då den personliga idealismen och engagemanget inte räcker till.

Herr talman! Med tanke på det motstånd som finns i de djupa leden hyser jag ändå förhoppningen att frågan så småningom skall lösas. Men visst sitter det väldigt långt inne – trots att en majoritet av LO-medlemmarna inte tycker att detta är rimligt och trots att en stor del av de opinionsbildande organen på den fackliga sidan samt en rad socialdemokratiska tidningar fördömer det här systemet.

Nu har socialdemokraterna genomfört den utredning som det har refererats till, och då trodde man ju att problemen skulle lösas. Det man kom fram till var emellertid *olika former* för kollektivanslutning, inte att man skulle avstå från den.

Nu skall ju den socialdemokratiska partiboken komma till heders igen, bevars. Generöst nog skall den också delas ut till sådana som aldrig begärt inträde i partiet. Den socialdemokratiska partisekreteraren påstod t. o. m. att det vore ett hot mot föreningsrätten att lagstifta mot kollektivanslutning. Föreningsrätten kan emellertid inte vara en rätt för föreningar, det är en rätt för individer. Den rätten slås fast i den regeringsform som också justitieministern har att arbeta efter. Där stadgas rätten "att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften".

I många högstämmda tal har man under årens lopp från de socialdemokratiska talarstolarna påstått att det skulle vara ett sätt att ge fackföreningsrörelsen styrka att SAP tar emot kollektivanslutna medlemmar. Men jag vill hävda att den fackliga styrkan i stället måste bestå i sammanhållning av annat slag, i solidaritet med de krav som framförts för att förbättra villkoren, det må sedan gälla de allmänna anställningsvillkoren eller den arbetsmiljö man jobbar i. Och den riktiga principfrågan blir alltså: Vems rätt skall lagstiftaren och statsmakten hävda? Utifrån demokratiska, eller säg gärna liberala, utgångspunkter måste det vara individens rätt

- rätten att organisera sig
- rätten att slippa bli inföstat i en partipolitisk fälla som man ogillar
- rätten att t. o. m. avstå från att välja politiskt parti
- rätten att kunna välja fackligt utan att känna sig bli politiskt diskriminerad.

I en tid då alla partier talar om individernas frihet, då regeringspartiet t. o. m. har en minister för frihetsfrågor – ja, då blir man beklämd över att inte en så självklar frihet som att välja politisk hemvist är en verklighet. Min slutsats, herr talman, blir att socialdemokraterna har missbrukat de senaste 15 årens uppmaningar från riksdagen att rensa ut denna odemokratiska rest.

Anf. 58 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Den här frågan har ju, som justitieministern sade, debatterats länge, och det kan vara värt att notera att anledningen är att debatten gäller en skändlighet som har bestått länge. Det är dessutom en debatt där de som bör svara aldrig har gett ett reellt svar. De har bara flytt undan och helt enkelt behållit kollektivanslutningen.

Det argument som ofta brukar framföras, nämligen om föreningsfriheten, är besynnerligt. Debatten om kollektivanslutningen gäller inte att inskränka friheten att organisera föreningar och bedriva verksamhet i föreningsform.

Men föreningsfriheten kan ju knappast leda till att föreningar får lov att göra vad som helst. Föreningsfriheten kan väl heller inte vara av den arten att den slår undan den enskildes rättigheter och friheter. Jag skulle vilja fråga justitieministern – säkerligen en fråga som inte kommer att ges ett svar: Vilket är viktigast – den enskildes rätt att själv avgöra vilket parti som han eller hon skall vara med i, eller kollektivets rätt att kollektivansluta människor i en klump utan respekt och hänsyn när det gäller vilken politisk uppfattning de står för?

Och ytterligare en fråga, som säkerligen heller inte kommer att få ett svar: Var går gränsen? Hur långt kan man med föreningsfriheten motivera att fackliga organisationer får bete sig hur som helst?

Herr talman! Det finns ännu en aspekt i debatten om kollektivanslutningen, nämligen valhemligheten. Den är inskriven i svenska lagar. Ingen skall inför någon myndighet behöva tvingas uppge sina sympatier och vem man har röstat på i allmänna och demokratiska val. Men det finns en institution som står över allt detta, och det är fackföreningens kassör. Inför honom skall man, med justitieministerns gillande, tvingas tala om att man inte vill tillhöra

Om kollektivanslutningen till politiskt parti

ett visst parti, vilket leder till mobbning i stor omfattning på arbetsplatser. Det känner justitieministern inte till, för det brukar socialdemokratiska justitieministrar aldrig känna till, men det är likväl sanning.

Jag skulle vilja fråga justitieministern: Vilket är viktigast? Är det den föreningsfrihet som justitieministern talar om och som innebär att föreningar får göra vad som helst? Eller är valhemligheten viktigare? Och är det verkligen så att valhemligheten kan avtalas bort genom att en facklig organisation bara bestämmer sig för att kollektivansluta människor och därmed tvinga dem att avslöja sin valhemlighet om de inte vill kvarstå som medlemmar?

Herr talman! Den nya kollektivanslutningen är på något sätt patetisk. Efter att under lång tid ha debatterat om kollektivanslutning är förenlig med demokratiska principer har socialdemokratin bestämt sig för att öppna för ännu en möjlighet till kollektivanslutning. Nu är det nämligen inte människorna man skall kollektivansluta, utan nu är det företag. Det belyser mer än någonting att socialdemokratin tycker att organisationer och företag är viktigare än enskilda människor – för nu skall man börja kollektivansluta organisationer.

Justitieministern sade nyss att anledningen till att vi debatterar kollektivanslutningen är att vi vill attackera samarbetet mellan facket och socialdemokratin. Det vore givetvis bättre, herr talman, om justitieministern besvarade våra frågor i stället för att försöka analysera varför vi debatterar kollektivanslutningen. Men är det så att detta samarbete inte sitter djupare än att socialdemokratin måste bibehålla kollektivanslutningen, då är det inte särskilt mycket att attackera. Jag skulle vilja fråga justitieministern som nybliven socialdemokratisk medlem: Sitter inte samarbetet djupare än att man måste kollektivansluta människor mot deras vilja för att detta samarbete skall vara värt någonting?

Herr talman! Det finns två saker som debatten om kollektivanslutningen visar. För det första visar den att socialdemokratin inte längre kan leva på människors eget engagemang. För det andra visar den att socialdemokratin i praktiken i alla viktiga debatter intar organisationernas attityd och försvarar organisationernas makt över de enskilda. Det märks när man försvarar organisationsklausuler på arbetsmarknaden, när man försvarar det faktum att hyresgäströrelsen kan taxera de boende oavsett om dessa är medlemmar eller ej. Det märks när man försvarar det övervåld på fackliga medlemmar som många organisationer gör när de inte tillmötesgår medlemmarnas begäran om utträde ur organisationen, och det märks när man försvarar de fackliga organisationernas rätt att tvinga enskilda näringsidkare utan en enda anställd till att ingå i kollektivavtal, trots att dessa, som sagt, inte har någon anställd.

Herr talman! Kollektivanslutningen är en ideologisk kollaps. Socialdemokratin bör aldrig mera tala om friheten så länge man tror sig ha rätten att göra det övervåld på enskilda människor som kollektivanslutningen innebär.

Herr talman! Jag förväntar mig inte något svar på dessa frågor. Justitieministern har tidigare konsekvent undvikit att svara på liknande frågor.

Socialdemokratin vill inte svara på frågor kring detta ärende, och det är mer belysande än någonting annat för hur sjukt det här med kollektivanslutningen är.

Nr 9

Tisdagen den
16 oktober 1984

Anf. 59 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! När man sitter här och lyssnar på argumenten från borgerligt håll är det ett par saker som man slås av. För det första är det samma gamla vanliga argument beträffande både den negativa föreningsrätten, föreningsfriheten och kollektivanslutningen som man hört här i riksdagen de senaste 10–15 åren från det borgerliga hållet. Försök åtminstone att variera argumenteringen litet! För det andra kan man fråga sig varför de borgerliga partierna nu driver de här frågorna. Är det av omsorg om den enskilde medlemmen i den fackliga organisationen? Är det för att ge den enskilde en större frihet som man år efter år återkommer med dessa frågor? Det kan kanske verka så för den oinvigde. Men i själva verket är det inte alls på det sättet. Vad det handlar om är en medveten kampanj för att försvaga den fackliga rörelsen i vårt land. Att man vill försvaga den fackliga rörelsen är i och för sig ingenting nytt när det gäller borgerlig politik. Det nya är möjligen att moderaterna tidigare stod mera ensamma i detta korståg mot facket. Nu kan det konstateras att också centern och folkpartiet ställer upp på moderaternas sida – och centern och folkpartiet är då inte så dåliga! Folkpartiet har karakteriserat de fackliga organisationerna som kravmaskiner. Centern har nu instämt i kören med sitt tal om öststatsocialism. Nyss sade t. ex. Bertil Fiskesjö: Vi skall jaga er från valmöte till valmöte med den här frågan. Jag tror säkert att ni skall jaga oss från valmöte till valmöte med antifackliga frågor. Det är ingenting nytt, det har ni alltid gjort. Samarbetet mellan fackföreningsrörelsen och socialdemokratin har alltid varit en vagel i ögat för er.

Från borgerligt håll är man alltså inne på gamla traditioner när man angriper den fackliga rörelsen vare sig det nu är fråga om LO och TCO eller kollektivanslutningen och föreningsrätten. Hela 1970-talet varnade man från borgerligt håll för vad man kallade kollektivismens faror. Men påståenden om kollektivismens faror är äldre än så. På 1930-talet drev man en hård och hänsynslös kampanj från borgerligt håll mot den fackliga rörelsen och socialdemokratin. Man målade upp en bild av Sverige som en röd diktatur om facket fick den förhandlingsrätt som då diskuterades och som facket sedan också fick. Även då var fackföreningsrörelsen ett hot mot den personliga friheten.

Men det är just genom ett kollektivt uppträdande som svensk arbetarrörelse har kunnat skapa ett land som bättre än något annat tillgodoser löntagarnas och de breda folkgruppernas intressen. Även den här debatten får ses som en variation på det gamla temat: Försvaga facket!

Herr talman! När arbetarna och tjänstemännen en gång började sluta sig samman i föreningar, varnade man från borgerligt håll för denna form av kollektivisering. Den enskildes frihet skulle försvinna, man skulle bli ett offer för fackföreningsbossarna, sade man. Även detta är ett påstående som har återkommit i debatten på senaste tiden.

Om kollektivanslutningen till politiskt parti

Argumentationen har varit densamma varje gång löntagarna stärkt sin ställning genom kollektiva lösningar. När löntagarna i ATP-striden slogs för en kollektiv försäkring hördes samma argument från borgerlighetens sida. Situationen är precis densamma i dag, när löntagarna genom kollektiva lösningar kräver inflytande på sina arbetsplatser och del av företagens förmögenhetstillväxt. Den enskildes frihet hotas, säger de borgerliga partierna med instämmande från SAF. Men det är liksom tidigare inte den enskilde löntagarens frihet de tänker på. Nu liksom då är de bara intresserade av det privata kapitalets frihet.

Nej, vad det är fråga om är att de borgerliga partierna och SAF vill försöka tämja facket, som man från moderat håll uttrycker det, för att kunna driva sin egen politik, precis som i Thatchers England och Reagans USA. Det är egentligen detta som den här debatten handlar om.

Jag tycker att man från borgerligt håll i stället skall uttrycka sin uppskattning över att vi har en stark fackföreningsrörelse i vårt land. En stark och levande fackföreningsrörelse är en förutsättning för en vital demokrati.

Herr talman! När det gäller frågan om lagstiftning mot kollektivanslutning har justitieministern redan framhållit att föreningsfriheten i vårt land är grundlagsskyddad och att detta innebär att det står var och en fritt att organisera sig politiskt. Ingen kan heller tvingas att vara medlem i ett parti. Sedan är det en självklarhet att de fackliga organisationerna måste få besluta om sina egna angelägenheter. Varje politiskt parti måste självt få bestämma om formerna för medlemskap i partiet.

Fackförbund är en typ av ideella föreningar, och för sådana föreningars verksamhet har vi i vårt land inga lagregler. Riksdagen har vid flera tillfällen avslagit förslag om lagstiftning om ideella föreningar med hänvisning till att det inte finns behov av någon lagreglering på detta område. Därför är det fel när Ingemar Eliasson säger att man från borgerligt håll inte vill reglera hur de fackliga organisationerna skall ordna sin verksamhet – eller hur han nu uttryckte det. Varför motionerar man då från borgerligt håll om lagstiftning om ideella organisationer varje år med exemplifieringar enbart från de fackliga organisationernas verksamhet?

Herr talman! Trots att riksdagen vid ett flertal tillfällen har sagt att det inte behövs lagstiftning här, återkommer attackerna från borgerligheten mot den fackliga rörelsen. Jag är övertygad om att fackligt organiserade arbetstagare i detta land noterar dessa angrepp och även drar de rätta slutsatserna härav.

Anf. 60 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Efter Stig Gustafssons inlägg vill jag bara på nytt erinra om den rättsliga bakgrunden till denna debatt, nämligen att den fråga som vi nu debatterar är en delfråga i den större frågan om lagstiftning om ideella föreningar. Riksdagen har vid ett flertal tillfällen sagt nej till en sådan lagstiftning. Jag vet att vi får den här debatten på nytt på grund av motioner till årets riksmöte, men så länge riksdagens beslut att inte lagstifta om ideella föreningar ligger fast, är det inom föreningslivet formerna för föreningarnas

inre liv skall diskuteras. Den diskussionen förs på ett vitalt sätt inom socialdemokratien.

Detta är mitt svar på de frågor som har ställts till mig under debatten.

Anf. 61 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag tror att nästan alla som har lyssnat på denna debatt konstaterar att socialdemokraterna försvarar en utomordentligt sjuk sak. De använder två sätt när de försvarar sig. Justitieministern läser upp det ena anförandet efter det andra. Han deltar inte i debatten. Han lyssnar inte på våra konkreta frågor. Han har från början bestämt sig för vad han skall säga, och sedan säger han det. Det är det ena sättet att delta i debatten.

Det andra sättet svarar Stig Gustafsson för. Han säger att ett angrepp på kollektivanslutningen är ett angrepp på hela den fackliga rörelsen. Stig Gustafsson menar att vi egentligen borde hedra det samarbete som pågår och att vi gör oss skyldiga till ett upprörande angrepp på hela den fackliga rörelsen. Men Ingemar Eliasson och Elver Jonsson har ju, Stig Gustafsson, just visat att vi från folkpartiets sida har en utomordentligt stor uppskattning av den fackliga rörelsen. Det är inte det som det handlar om. Jag är själv inne på mitt tredje decennium som fackligt ansluten. Men jag förbehåller mig rätten, Stig Gustafsson, att kritisera kollektivanslutningen. Jag är fullkomligt övertygad om att den kvarts miljon människor som ni plockar pengar av till det socialdemokratiska partiet men som inte röstar på socialdemokraterna också säger att de vill vara med i facket men inte vill tillhöra det socialdemokratiska partiet.

Sedan får vi frågan: Varför håller ni egentligen på med den här gamla debatten? Det vore förstås bäst om vi inte sade någonting. Socialdemokraterna själva hävdar att vi för denna debatt därför att vi vill komma åt facket. Stig Gustafsson undrar också om vi gör det av omsorg om den enskilda människan. Ja, det är precis det som frågan gäller. Fortfarande tror jag inte att någon av er kan se en enda människa i ögonen som har blivit infäst i ett politiskt parti vars politik han eller hon djupt ogillar och förklara för denna människa varför han eller hon skall tvingas vara med i detta parti. Den enskilda människan är exakt det som frågan gäller.

Herr talman! Jag undrar också vad socialdemokraterna svarar kritikerna i de egna leden som djupt skäms över att ett antal ledande socialdemokrater står upp och försvarar kollektivanslutningen. Vad säger ni till Gunnar Fredriksson, Aftonbladet, Lena Askling och de aktiva personer inom fackföreningsrörelsen som också tycker att kollektivanslutningen inte går att försvara? Även om ni anser att vi inte är värda att ta på allvar och att vi drivs av lumpna motiv, kan ni väl inte tro att de drivs av samma lumpna motiv.

Herr talman! Kollektivanslutningen är skamlig. Den innebär en kränkning av enskilda människors frihet. Så länge den fortsätter saknar socialdemokraterna i det här landet totalt trovärdighet i frihetsdebatten.

Nr 9

Tisdagen den
16 oktober 1984

Om kollektivanslutningen till politiskt parti

Anf. 62 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Stig Gustafsson tycker att vi borde variera argumenten. Varför skulle vi göra det? De gamla argumenten om varje enskild människas rätt att själv avgöra vilket parti han eller hon vill tillhöra håller än. De håller i dag, i morgon och in i evigheten. Därför behöver vi inte variera argumenten. Vi behöver inte heller variera frågorna, eftersom de frågor vi ställer till er socialdemokrater inte får några svar.

Jag skall däremot besvara Stig Gustafssons fråga. Jag gör det på samma sätt som Jörgen Ullenhag nyss. Stig Gustafsson frågade om vi värnar om den enskildes rätt och vill ge den enskilde större frihet. Svaret på den frågan är ja. Det är precis detta som vi är ute efter.

Det är egentligen, säger Stig Gustafsson, en antifacklig verksamhet vi ägnar oss åt. Då måste jag, återigen, ställa frågan: Är det också det som LO-ägda tidningen Aftonbladet ägnar sig åt? Är det antifacklig verksamhet som två tredjedelar av LO-förbundens medlemmar ägnar sig åt, när de är emot resp. inte vill tillämpa kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet? Ett påstående av den arten faller naturligtvis på sin egen orimlighet.

Får jag fråga TCO-juristen Stig Gustafsson om den fackliga solidariteten inom TCO är mindre därför att ni inom TCO-förbunden inte tillämpar kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet. Ni gör ju tvärtom en poäng av att vara politiskt obundna och överlåta åt varje medlem att själv avgöra vilket politiskt parti han eller hon vill tillhöra. Hur kan Stig Gustafsson i annan skepnad, som s-riksdagsman här i riksdagen, försvara ett system som Stig Gustafsson som TCO-jurist finner kränkande för den enskilde medlemmen?

Våra gamla argument, som innebär att varje individ själv måste få avgöra politisk tillhörighet, håller. Det är nog Stig Gustafsson – inte TCO-juristen Stig Gustafsson, utan s-riksdagsmannen Stig Gustafsson – som borde byta argument. De argument mot kollektivanslutning som vi upprepar gång på gång är argument som håller. Stig Gustafssons argument för kollektivanslutning är så dåliga att de egentligen inte borde framföras – åtminstone inte av den som vill värna om demokratiska fri- och rättigheter.

Anf. 63 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Det kanske är förmätet av mig att tro att min ringa person skulle ge justitieministern anledning att ge svar på de enkla och jordnära frågor jag ställde. Jag frågade bl. a.: Hur skulle justitieministern uppfatta det om han genom ett kollektivt beslut blev ansluten till folkpartiet, centern eller moderata samlingspartiet?

Justitieministern synes inte vilja mobilisera vare sig intresse eller intellektuell kapacitet för att göra ett försök att svara på den frågan – det kunde ha varit intressant att höra vad justitieministern hade att säga. Men om justitieministern nu inte tycker att detta är värt att ta upp i en riksdagsdebatt, vad säger justitieministern om att majoriteten av LO-medlemmarna tycker det är fel att ha kollektivanslutning? Vilken kommentar har justitieministern till att så många socialdemokratiska tidningar tar avstånd från den tanke som

justitieministern hyllar och att så många fackliga tidningar på LO-håll är kritiska till den kollektivanslutning som nu sker? Vad säger justitieministern om att riksdagen har uttalat att kollektivanslutningen är ett system som är otillbörligt i en demokrati?

Har justitieministern någon uppfattning om detta eller kommer tystnaden att tala?

Så till Stig Gustafsson, som använder det gamla tricket att i stället för att gå in på vad frågan handlar om börja tala om allmänpolitiska insatser. De insatser som gjorts på olika områden från socialdemokratiskt håll är i de flesta fall mycket hedervärda. Det är inte detta vi är kritiska mot. Jag skulle med samma teknik kunna räkna upp de insatser som gjorts genom liberala initiativ från seklets början och fram till i dag. Jag gör gärna en jämförelse mellan våra resp. insatser, men den får vi ta upp i ett annat sammanhang.

I mitt tidigare inlägg sade jag att jag tyckte det var bra att den fackliga rörelsen var stark. Det är av värde för hela det svenska samhället att vi har aktiva fackliga organisationer. Men det försvarar inte denna skönhetsfläck, som det socialdemokratiska partiet sätter genom att inte hysa respekt för den enskildes integritet och genom att inte låta frågan om anslutning få avgöras av individen själv.

Kritiken innebär inte, Stig Gustafsson, någon attack mot facket. Vi behöver en stark facklig rörelse, och vi skall ha en god uppslutning från medlemmarna. Men, herr talman, den underlättas sannerligen inte av att man från socialdemokratiskt håll hyllar tesen att man skall kollektivt ansluta dem till SAP, även de som har andra politiska uppfattningar än just socialistiska.

Jag tror, herr talman, att friheten att själv välja politisk tillhörighet är så viktig att kollektivanslutningen måste upphöra. Rätten att själv bestämma politiskt medborgarskap hotar ingen annans frihet – möjligen kan den innebära ett hot mot en välgödd partikassa!

Anf. 64 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Låt mig först säga att jag är förvånad över att denna stora debatt – så får man väl ändå karakterisera den – bryter ut här i dag och förs just nu. Såväl Bertil Fiskesjö som Jörgen Ullenhag, som har startat debatten, vet mycket väl att vi om ungefär en månad skall debattera kollektivanslutningen på grundval av motioner som behandlats. Det finns därför ingen anledning att nu föra en större debatt i frågan – åtminstone inte för oss, men ni har era skäl, och dem har jag redan pekat på. Diskussionen vad beträffar både partipolitiskt obundna fackliga organisationer och andra får anstå till dess att den debatten kommer upp på dagordningen. Jag behöver inte byta några argument när jag försvarar fackföreningsrörelsen. Jag ville med mitt inlägg bara visa på det verkliga syftet med era frågor.

Låt mig också säga att det är sällan man upplever så mycket hyckleri i den här kammaren som i dag.

Elver Jonsson och Jörgen Ullenhag säger att de uppskattar de fackliga organisationerna. Visa då den uppskattningen genom att ställa upp för

Tisdagen den
16 oktober 1984

Om kollektivanslutningen till politiskt parti

fackföreningsrörelsen i stället för att arbeta på att försvaga den!

Ingemar Eliasson sade: Varför skall vi variera argumenten? Nej, varför skulle ni göra det, det är ju gamla kända 30-talsargument. Men vill då Ingemar Eliasson svara på varför ni motionerar om en lagstiftning om ideella föreningar varje år och enbart exemplifierar detta behov utifrån den fackliga sidan.

Slutligen vill jag säga att apropå trick tror jag inte att jag kan slå Elver Jonsson, som vill låtsas som om han inte angriper den fackliga rörelsen, när han här i talarstolen gör det i varje andetag han tar.

Låt mig till allra sist betona en sak. Ett beslut att ta bort kollektivanslutningen skulle vara en åtgärd direkt riktad mot fackföreningarnas egen beslutanderätt och skulle dessutom kränka den grundlagsfästa föreningsfriheten. Offentlighetsregler om förbud för föreningar att kollektivansluta sina medlemmar till politiskt parti står nämligen i strid med grundlagen. Men det är klart – man kan ju ändra grundlagen. Tidigare har åtminstone representanter för folkpartiet – jag tror att det var så sent som i fjol – framhållit att vi skall vara mycket försiktiga med lagstiftning mot organisationslivet. Det var i en debatt om kollektivanslutning som det sades. Jag tycker att man åtminstone från det partiets sida borde hålla fast vid denna ståndpunkt.

Anf. 65 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Elver Jonsson uppfattar inte mitt svar på hans och andras frågor, så jag måste upprepa det.

Så länge riksdagen inte beslutar om lagstiftning om ideella föreningar, så länge riksdagen uttryckligen tar ställning mot en sådan lagstiftning, är det min uppfattning att det är inom varje förening som man skall diskutera och besluta om sin förenings eget liv. Detta är mitt svar på dessa frågor.

Anf. 66 JÖRGEN ULLENIAG (fp):

Herr talman! Stig Gustafsson är irriterad över att vi för den här debatten i dag och säger att det inte finns någon anledning till det, för vi skall ha den debatten om en månad. Jag förstår att socialdemokraterna över huvud taget inte alls vill föra den här debatten. Men vad som har hänt, Stig Gustafsson, är ju att vi har haft en omskriven socialdemokratisk partikongress, där detta var en viktig fråga och där man sade att man inte gör någon annan ändring än att man skickar ut en partibok till de människor som man föst in i det socialdemokratiska partiet och som är folkpartister, moderater eller vpk:are. De skall få partibok – det är förnyelsen! När vi då under lång tid fört en debatt som vi tycker är principiellt viktig för de enskilda människorna, får nog Stig Gustafsson finna sig i att vi tar upp den här frågan också i riksdagen. Stig Gustafsson och Sten Wickbom får nog finna sig i att det inte är sista gången vi för den här debatten i riksdagen.

Sedan frågar Stig Gustafsson varför folkpartiet har gått in för lagstiftning. Ja, vi hoppades faktiskt i det längsta att socialdemokraterna själva skulle ändra på denna ovärdiga anslutningsform. Vi tyckte ibland att det fördes en

debatt inom socialdemokratin som ingav visst hopp om någon förändring. Men kritikerna har ju tystnat. På den socialdemokratiska partikongressen fanns ju inte en enda person som ställde sig upp och framförde någon enda kritisk synpunkt på kollektivanslutningen.

Trots att riksdagen gång efter annan uttalat att det här måste ändras så gör socialdemokraterna ingenting. Då måste vi rimligen vid någon tidpunkt komma fram till att vi inte kan fortsätta så här. Vi måste få en lag som garanterar enskilda människor rätten att själva bestämma vilket politiskt parti de vill tillhöra – om de nu vill tillhöra något parti över huvud taget.

Sedan säger Stig Gustafsson: Visa er uppskattning och ställ upp för fackföreningsrörelsen! Angrip inte fackföreningsrörelsen! Ja, Stig Gustafsson, jag sade i mitt förra inlägg att jag är inne på mitt tredje decennium som fackligt ansluten. Det är väl ett sätt att visa att man uppskattar facket. Elver Jonsson är fackligt ansluten, och han har t. o. m. varit facklig förtroendeman. Det tycker jag är ett bra sätt att visa att man tycker att fackföreningsrörelsen är viktig. Men blanda inte ihop den positiva synen på fackföreningsrörelsen med det faktum att vi tycker illa om just kollektivanslutningen! Det är ju två helt olika saker.

Som Ingemar Eliasson har påvisat tidigare är det ju på det sättet att ändrar man på anslutningsformen och tar bort kravet på kollektivanslutningen, blir facket faktiskt starkare – genom att facket omfattar medlemmar som har olika politisk uppfattning.

Sedan är det nog väldigt många som liksom jag undrar vad Stig Gustafsson skall svara på Ingemar Eliassons fråga om TCO:s uppfattning härvidlag. Jag tror att det vore bra om det klargjordes hur Stig Gustafsson ser på den saken. Han undvek nogsamt att ta upp den diskussionen i sitt förra inlägg, och jag kan förstå det.

Justitieministern säger att han svarar på frågor. Men jag tycker att vi skall läsa protokollet från den här debatten och titta på de frågor som har ställts och som justitieministern har svarat på. Han har i varje fall inte svarat på mina frågor. Och visst finns det en rad frågor från Elver Jonsson och Ingemar Eliasson som inte heller har besvarats.

Jag frågade t. ex.: Är det något fel på principen att varje människa själv skall få bestämma om han eller hon vill tillhöra ett politiskt parti, och vilket är i så fall felet? Vad är det alltså för fel på den principen? Har justitieministern svarat på den frågan? Nej, det har han inte gjort.

Jag frågade om det inte stöter justitieministerns rättskänsla att hundratusentals människor är medlemmar i och betalar till ett parti, vars politik de ogillar. Den frågan har jag ställt till justitieministern även förut. Han teg då också. När jag frågade hans föregångare, Ove Rainer, om det inte stötte hans rättskänsla, ställde han sig upp i bänken och sade: Svaret är nej. En rad andra exempel kan anföras. Men, som sagt, titta på protokollet från den här debatten, herr justitieminister, och sätt en bock i kanten för de frågor som är besvarade. Justitieministern kommer då att finna en ganska tom marginal. Det kommer knappast att finnas några bockar, för justitieministern har svarat på andra frågor, inte på dem vi har ställt. Det är, tycker jag, betecknande för den här debatten.

Debatten har varit talande på många sätt. Den har framför allt varit talande på det sättet att vi inte har fått svar på våra frågor. Debatten har också varit talande på det sättet att representanter för fyra av riksdagens fem partier har deltagit i denna. Det har dock helt saknats representanter för det femte partiet, nämligen vänsterpartiet kommunisterna. Det är också talande.

Anf. 67 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! "Jag behöver inte byta argument när jag försvarar den fackliga rörelsen", säger Stig Gustafsson. Nej, det tycker inte heller jag. Jag anser att Stig Gustafsson är en utmärkt företrädare och en utmärkt debattör när det gäller försvaret för den fackliga rörelsen, för facklig solidaritet och för facklig tillhörighet. Vad jag talade om var att s-riksdagsmannen Stig Gustafsson behövde byta argument när det gällde försvaret för kollektivanslutningen. Stig Gustafsson citerade ett uttalande från folkpartiet om att vi skall vara mycket försiktiga med lagstiftning som rör organisationerna. Jag kan upprepa det uttalandet. Det överensstämmer med min uppfattning. Det var därför som vi år efter år här i riksdagen verkade för att riksdagen skulle driva opinion för och uttala att det enda parti i Sverige som tillämpar kollektiv anslutning av sina medlemmar skulle upphöra med det, därför att det stod i strid med de grundläggande demokratiska fri- och rättigheterna. Men detta parti, Stig Gustafssons eget parti, har inte upphört med denna tillämpning.

Då återstår ingen annan möjlighet för att värna den enskildes politiska integritet än att överväga en lagstiftning.

Här kan Stig Gustafsson fortfarande göra en insats. Om TCO-juristen Stig Gustafsson tar ett samtal med den socialdemokratiska riksdagsmannen Stig Gustafsson och försöker övertyga den senare om att TCO:s hållning är den rätta, och om denne därefter övertygar sitt parti om att man bör sluta med att kollektivansluta medlemmar till sitt parti, då slipper vi tillgripa lagstiftning.

Det vore utmärkt om denna renhållningsåtgärd kom till stånd genom intern diskussion inom det socialdemokratiska partiet. Man är ju ett gott stycke på väg – det intrycket får man i varje fall ibland, när man från framstående socialdemokratiska medlemmar och tidningar får fram samma argument som vi mot kollektivanslutningen. Det väckte vissa förhoppningar om att frågan nu skulle prövas vid den socialdemokratiska partikongressen. Men från denna kongress – som gjorde en poäng av att ta upp friheten till debatt – kom en signal till fortsatt ofrihet beträffande den enskildes rätt att själv och i hemlighet ta ställning till vilket parti han eller hon vill tillhöra.

Stig Gustafsson! Vi kan göra gemensam sak, om det till slut blir TCO-medlemmen Stig Gustafsson som vinner över den socialdemokratiska riksdagsmannen med samma namn. Då kan vi värna den enskildes politiska integritet utan att behöva tillgripa lagstiftning.

Anf. 68 EILVER JONSSON (fp):

Herr talman! Låt mig säga, i detta mitt sista inlägg i denna debatt, att jag

naturligtvis är besviken på justitieministern, som inte gör någon ansats till att uttala en principiell uppfattning: hur skall man se på ett förfarande som skulle kunna drabba honom och andra socialdemokrater genom att de anslöts till andra partier. I den frågan har justitieministern inte anmält någon principiell uppfattning. Det anser jag vara en brist, med tanke på att justitieministern är vår högste politiskt ansvarige när det gäller rättsfrågor.

Justitieministern försöker göra det hela till en formell fråga – så länge det inte har begärts lagstiftning kommer det inte att bli någon lagstiftning. Men det är just därför att riksdagens uttalande, om det djupt odemokratiska i vad socialdemokraterna håller på med, inte har beaktats som kravet på lagstiftning vuxit fram.

Eftersom Stig Gustafsson felaktigt påstår att detta är ett angrepp på den fackliga rörelsen kan jag inte underlåta att upprepa att det inte är fråga om detta. Framför allt är det inte fråga om något sådant från folkpartistisk sida, som jag har anledning att uttala mig för. Det handlar i stället om ett angrepp på det socialdemokratiska partiet, som inte har orkat utvecklas i den demokratiska anda som man kunde förvänta sig av ett parti med sådana demokratiska traditioner som det socialdemokratiska partiet ändå har. Det är att djupt beklaga.

Stig Gustafsson öppnade sitt förra inlägg med att tala om hyckleri. Jag funderade över om det var ett försök till anklagelse eller om det rent av var en självbekännelse.

Anf. 69 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag frågade Jörgen Ullenhag varför man tar upp denna debatt just nu, när vi ändå skall debattera motionerna om en månad. Då sade han att anledningen till debatten är att SAP-kongressen har infört partibok. Jag visste inte att debatten handlade om partibok. Varför sade Jörgen Ullenhag inte det i sin interpellation, så hade vi kunnat diskutera det ämnet i stället?

Jag har redan svarat Ingemar Eliasson och hänvisar till protokollet – det var mitt förra inlägg.

Jörgen Ullenhag – eller möjligen Ingemar Eliasson – ville också att jag skulle redovisa TCO:s uppfattning. Men det varken kan eller bör jag göra. Jag tycker inte heller att Ingemar Eliasson och andra folkpartister skall blanda sig i de olika fackliga organisationernas interna förhållanden – men det är ju vad det handlar om.

I dag tas kollektivanslutningen till intäkt för ett angrepp mot facket, men vi kommer säkert att under det kommande året få uppleva flera sådana här angrepp, när frågor om förhandlingsrätt, strejkrätt och liknande kommer upp.

Det är flera saker som förvånar mig i denna debatt. Jag har redan nämnt en av dem, nämligen att folkpartiet och centern alltmer har slagit följe med moderaterna och nu kräver lagstiftning. Tidigare vägrade folkpartiet och centern att följa moderaterna och gick emot deras krav. Vad kan förklaringen vara till att de har svängt? Är det utslag av den antifackliga vågen? Eller

Om kollektivanslutningen till politiskt parti

förhåller det sig så, vilket kan framgå av vad vi har hört här i dag, att när man från borgerligt håll talar om lagstiftning för ideella föreningar och deras verksamhet så är det i själva verket lagstiftning mot fackliga organisationer man är ute efter? Säg det i klartext!

Den borgerliga förtalskampanjen i riksdagen och andra politiska sammanhang mot fackföreningsrörelsen är mycket medvetet upplagd som en del av en politisk och antifacklig strategi – så även denna debatt – från de borgerligas sida. Genom att förtala facket vill man försvaga och misskreditera facket i medlemmarnas ögon. En minskande organisationstillhörighet på arbetsplatserna skulle i allra högsta grad gynna borgerlighetens intressen och näringslivets önskemål. En uppluckring av den lagstiftning som reglerar förhållandena på arbetsmarknaden skulle tjäna samma syfte.

Det är inte bara inom de borgerliga partierna som dessa strömningar finns. Bakom de politiska aktörerna står näringslivets och arbetsgivarnas stora och ekonomiskt starka organisationer. Det är dessa starka krafter som har praktiskt taget obegränsade ekonomiska resurser som man är beredd att sätta in i kampen mot facket. Vi har sett hur det har gått – jag upprepar det – i Thatchers England och Reagans USA, men det skall inte lyckas i Sverige.

Låt mig till sist instämma med Jörgen Ullenhag om en sak: det har varit en talande debatt även på det sättet att inte heller jag har fått svar på de frågor jag ställde till er.

Anf. 70 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag skall då upprepa mitt svar med något andra ord, och jag hoppas att Stig Gustafsson lyssnar när det gäller folkpartiets inställning till lagstiftning, därför att det var exakt det som Stig Gustafsson frågade om. Anledningen till att vi nu vill ha lagstiftning är att ni uppenbarligen har struntat i riksdagens uttalanden. En enhällig partikongress har ju sagt att ni fortsätter som hittills. Det är anledningen, Stig Gustafsson, och det är ett rakt och klart svar på den fråga som ställdes.

Det är litet genant när Stig Gustafsson upprepar att vi förtalar facket. Vi har gång på gång från folkpartiets sida ställt oss upp och sagt precis motsatsen, nämligen att vi tycker att den fackliga verksamheten är viktig. Det är nästan förolämpande, Stig Gustafsson, att säga någonting annat. Här står vi upp, själva medlemmar i olika fackliga organisationer, och angriper kollektivanslutningen, och så får vi höra att vi förtalar facket. Egentligen är Stig Gustafsson skyldig oss en ursäkt. Det är inte fråga om att förtala facket. Det är fråga om att slå vakt om facket men ändra anslutningsformerna. Så enkelt är det.

Anledningen till att jag tog upp denna debatt var inte att ni införde partibok, utan det var, som jag sade i mitt förra inlägg, att det här har förts en lång principiell debatt och att man därefter har tagit upp frågan på partikongressen och fattat ett beslut som innebär att man inte kommer att ändra anslutningsformerna. Då är det rimligt att man i Sveriges riksdag försöker få Sveriges justitieminister att svara på dessa frågor.

Anf. 71 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Jag vill för min del avsluta denna debatt med att uttala min förvåning över det anförande som Stig Gustafsson nyss höll. Hur kan en TCO-medlem uttala sig på det sätt som han här gjorde? TCO gör ju en poäng av att vara en politiskt obunden organisation, som inte tillämpar kollektivanslutningen. Stig Gustafsson, som därtill är TCO:s jurist och skall övervaka att stadgar och beslut upprätthålls i denna organisation, säger att när vi har samma uppfattning som TCO i dessa frågor är det uttryck för en antifacklig verksamhet. Det är så obegripligt att det faller på sin orimlighet. Jag är mycket förvånad över att just en TCO-are kan ställa sig bakom den typen av argument.

Det är inte, Stig Gustafsson, att blanda sig i de interna fackliga besluten när vi angriper kollektivanslutningen. Det är, jag påpekar det ännu en gång, ett angrepp på det socialdemokratiska partiet, som är redo att skriva in som medlemmar människor som aldrig har bett om att få bli medlemmar i detta parti. Att det skall vara så svårt att förstå denna fråga och denna inställning. Det är dessutom ett stort antal socialdemokrater som ställer den. Detta är den åsikt som de har.

Argumenten för kollektivanslutningen är bräckliga, Stig Gustafsson. Jag råder Stig Gustafsson att till nästa debatt, om en månad eller när det blir, skaffa sig bättre argument. Det finns inga bra argument för kollektivanslutningen. Det enda raka är att se till att den upphör.

Anf. 72 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Ingemar Eliasson har fel igen. Ingemar Eliasson har inte samma uppfattning som TCO i denna fråga om Ingemar Eliasson menar det han säger – vilket han rimligtvis bör göra – när han påstår att TCO på något sätt skulle ha uttalat sig mot det samarbete som LO och SAP har. TCO har icke uttalat sig om detta. TCO har däremot en helt annan konstruktion. TCO är en partipolitiskt obunden organisation.

Jag tycker att Ingemar Eliasson är skyldig mig en ursäkt efter detta påstående.

Anf. 73 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Jag beklagar att jag måste komma igen.

Om jag hade sagt det som Stig Gustafsson tillvitar mig skulle jag naturligtvis framföra en ursäkt. Jag har sagt att TCO, som vi, inte tycker att det är rimligt att ansluta medlemmar kollektivt till det socialdemokratiska partiet. På denna punkt har vi uppenbarligen samma åsikt. Inget TCO-förbund tillämpar metoden att kollektivansluta sina medlemmar till något politiskt parti. Det gör inte heller en lång rad LO-förbund. Detta antar jag att man avstår ifrån av respekt för medlemmarnas politiska integritet.

Jag har bara frågat hur denna inställning kan beskrivas som antifacklig verksamhet. Det har Stig Gustafsson inte kunnat besvara.

Tisdagen den
16 oktober 1984

Meddelande om interpellation

Anf. 74 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag tackar för detta förtydligande, eller det kanske rent av var en ändrad inställning i själva sakfrågan. Jag accepterar den ursäkt som jag fick.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1984/85:21 till justitieutskottet

15 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1984/85:2 och 3

Skatteutskottets betänkanden 1984/85:1 och 2 samt 4–6

Socialutskottets betänkanden 1984/85:1 och 2

Trafikutskottets betänkanden 1984/85:1 och 2

Bostadsutskottets betänkande 1984/85:1

16 § Anf. 75 TREDJE VICE TALMANNEN:

På morgondagens föredragningslista upptas bostadsutskottets betänkande 1 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

17 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1984/85:19 En samordnad och intensifierad narkotikapolitik

18 § Anmäldes och bordlades

Redogörelse

1984/85:3 Fullmäktiges i riksgäldskontoret förvaltningsberättelse för budgetåret 1983/84

19 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 16 oktober

1984/85:48 av *Hans Göran Franck* (s) till utrikesministern om den politiska utvecklingen i Turkiet:

Trots att mer än fyra år förflutit efter det militära maktövertagandet den 12 september 1980 har en demokratisk ordning ännu inte återinförts i Turkiet.

Undantagstillstånd råder i stora delar av landet. Hundratals dödsdomar har avkunnats. Tiotusentals politiska fångar sitter i överfyllda fängelser. Amnesty International fortsätter att rapportera om tortyr och förtryck mot de politiska fångarna.

De två stora politiska partierna i Turkiet, republikanska folkpartiet och konservativa partiet, är fortfarande förbjudna att bedriva all politisk aktivitet. Det fria ordet undertrycks. Tidningar förbjuds, censureras och/eller konfiskeras. Närmare 1 000 böcker har förbjudits efter det militära maktövertagandet. Thomas Moores Utopia och Jaroslav Haceks Den tappra soldaten Swejk hör till dem som finns på den svarta listan. Ett hundratal journalister, författare och konstnärer har fängslats för sitt arbetes skull.

Det finns ingen reell facklig frihet och strejkrätt i landet. Visserligen har ledare för den turkiska landsorganisationen DISK nyligen frigetts, men rättegången mot dem skall fortsätta.

Kurderna hör till de värst drabbade av förföljelsen. De omfattar ca 10 miljoner av befolkningen i Turkiet. De är förbjudna att utöva sin kultur. Omedelbart efter militärens maktövertagande blev samtliga kurdiska publikationer förbjudna. Regimen har förbjudit det kurdiska språket i publikationer.

Militärjuntan har satt 1961 års konstitution ur spel och tvingade igenom en ny, djupt odemokratisk konstitution. I samband med konstitutionsomröstningen valdes juntaledaren Kenen Evren till landets president för en period av sju år. Övriga generaler i militärjuntan valdes till vicepresidenter och ledamöter av presidentrådet. Genom den nya konstitutionen och genom lagarna som stiftades av juntan – dessa lagar gäller även under civilstyre – har makten samlats hos presidenten och presidentrådet, dvs. generalerna.

I det s. k. parlamentsvalet den 6 november 1983 fick endast de partier och kandidater som godkändes av juntan ställa upp. Valet ägde rum under undantagstillstånd. Därför kan parlamentsvalet inte betraktas som demokratiskt.

Vid kommunalvalen den 25 mars 1984 tilläts emellertid deltagande av några partier som varit förbjudna vid parlamentsvalen. Detta gällde dock inte de två största partierna.

Turkiet är alltså medlem i Europarådet. Medlemskapet förpliktar landet att upprätthålla en demokratisk ordning och respektera de mänskliga rättigheterna.

I den resolution som Europarådet antog i maj detta år uppmanades de turkiska myndigheterna att fortsätta den demokratiska normaliseringsprocessen och upphäva undantagstillståndet i hela landet samt proklamera en allmän amnesti och genomföra yttrandefrihet och frihet för fackföreningar att verka. Vidare uppmanades de att respektera de mänskliga rättigheterna bl. a. genom att se till att tortyr ej förekommer.

Men Europarådet har hitintills inte kunnat förmå den turkiska regeringen att vidta konkreta och övertygande åtgärder vad gäller återställandet av demokratin och respekten för de mänskliga rättigheterna.

En artikel införd i International Herald Tribune den 4 oktober 1984 är oroväckande. Enligt denna betecknar den holländske parlamentsledamoten och Europarådsdelegaten Pieter Stoffelen i en rapport till Europarådet Turkiets åtgärder för demokrati och respekt för mänskliga rättigheter som "helt otillräckliga" och "nedslående". De turkiska myndigheterna skulle

Nr 9

Tisdagen den
16 oktober 1984

Meddelande om frågor

enligt Stoffelen gå så långt att de förklarar att det inte finns en enda person i turkiskt fängelse som är åtalad eller dömd på grund av sina åsikter.

Sverige har tillsammans med Danmark, Frankrike, Nederländerna och Norge den 1 juli 1982 anmält Turkiet till den europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter med hänvisning till artikel 24 i den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter. I anmälan rapporterades kränkningar av konventionens bestämmelser enligt artikel 3 som förbjuder tortyr, artikel 5 som talar om rätt till frihet och säkerhet, artikel 9 som fastställer rätten till tanke-, åsikts- och religionsfrihet, artikel 10 om rätt till uttrycksfrihet och artikel 11 om rätt till församlings- och mötesfrihet. Det är angeläget att kommissionens förfarande slutförs snarast möjligt.

Offren för förföljelsen i Turkiet är i stort behov av hjälp och bistånd.

Med anledning av det anförda får jag till utrikesministern ställa följande frågor:

1. Hur bedömer regeringen utvecklingen i Turkiet och dess medlemskap i Europarådet?
2. Vilka ytterligare åtgärder avser regeringen vidta för att främja en demokratisk samhällsutveckling och respekten för de mänskliga rättigheterna i Turkiet samt för att hjälpa offren för den turkiska regimens förföljelse?

20 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 15 oktober

1984/85:89 av *Ingemar Eliasson* (fp) till statsrådet Birgitta Dahl om motiven för visst oljeinköp:

Enligt uppgifter i pressen har regeringen beslutat köpa olja från Iran för ca 700 milj. kr. De energipolitiska motiven för detta har ifrågasatts. Det har också ifrågasatts om inte affären kan komma att ge upphov till ekonomiska förluster.

Jag vill därför fråga energiministern:

1. Finns det några energipolitiska skäl för oljeköpet?
2. Om inte, vilka är motiven för köpet?
3. På vilket sätt avser regeringen täcka eventuella förluster på oljeaffären?

1984/85:90 av *Bertil Måbrink* (vpk) till utrikesministern om åtgärder för att förhindra exploatering av minderårig arbetskraft i bl. a. Sydostasien:

I många länder, inte minst i Sydostasien, används barn i hårt arbete. Det finns exempel på hur minderåriga får arbeta 10–15 timmar per dag.

1985 har av FN proklamerats som ungdomens år. Det finns alla skäl för

vårt land att på ett mera aktivt sätt agera mot den grova exploateringen av barn, som dessutom strider mot de av FN antagna principerna om mänskliga rättigheter.

Jag vill fråga utrikesministern:

Vilka initiativ avser regeringen vidta för att påtala det grova utnyttjande av minderåriga i hårt arbete som nu äger rum i ett stort antal länder?

den 16 oktober

1984/85:91 av *Bertil Fiskesjö* (c) till statsrådet Birgitta Dahl om motiven för visst oljeinköp:

Enligt i dagspressen återgivna uppgifter, bekräftade av statsrådet, har regeringen påtvingat överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF) att ingå i förhandlingar med Iran om inköp av olja, trots att detta strider mot en enhällig uppfattning hos ÖEF:s styrelse, som inte anser sig ha något behov av denna olja, och trots att priserna för den iranska oljan ligger betydligt över världsmarknadspriserna. Med anledning av detta vill jag fråga statsrådet Dahl:

Av vilken anledning har regeringen påtvingat överstyrelsen för ekonomiskt försvar att uppta förhandlingar om oljeköp från Iran?

1984/85:92 av *Bertil Fiskesjö* (c) till utbildningsministern om planerad utbildning av iranska läkare:

Enligt uppgift har ny planering påbörjats för utbildning av iranska läkare i Malmö. Med anledning av detta vill jag fråga utbildningsministern:

1. Hur långt har planeringen fortskridit och vad omfattar den?
2. Hur har statsrådet tänkt sig att säkerheten för lärare och andra berörda skall garanteras om utbildningen kommer till stånd?
3. Anser statsrådet att det med kännedom om den iranska regimens behandling av de egna medborgarna är försvarligt att med utbildningsinsatser av detta slag stödja denna regim?

1984/85:93 av *Lars Ernestam* (fp) till arbetsmarknadsministern om fördelningen av resurserna för arbetshandikappade:

AMI-institutet har betydelsefulla uppgifter att biträda arbetssökande som har nedsatt eller begränsad arbetsförmåga. Organisationen är utbyggd över hela landet men är mycket ojämnt fördelad mellan olika landsdelar. Sålunda finns exempelvis i Stockholms län 33 arbetslag och i Örebro län 5 arbetslag som arbetar med dessa frågor. Antalet kvarstående sökande med arbetshandikapp per månad i genomsnitt 1983/84 i dessa län uppgår för Stockholms län till 78 personer och för Örebro län till 222 personer. Dessa statistikuppgifter belyser att resurserna är ojämnt fördelade.

Nr 9

Tisdagen den
16 oktober 1984

*Meddelande om
frågor*

Jag vill fråga arbetsmarknadsministern vilka åtgärder hon tänker vidta för att resurserna skall bli likvärdiga och kunna sättas in där behoven är störst.

1984/85:94 av *Rolf Dahlberg* (m) till bostadsministern om förenklade regler för ombyggnad till smålägenheter:

I betänkandet Bostäder till unga föreslås bl. a. lättnader i kraven på bostäder vid ombyggnation. Aktuella projekt finns i städernas innerområden där vindar genom enklare ombyggnad kan bli ändamålsenliga smålägenheter.

Med anledning av vad ovan framförts vill jag ställa följande fråga till bostadsministern:

Kommer bostadsministern att framlägga förslag om förenklade bestämmelser för ombyggnad av t. ex. vindsvåningar till smålägenheter?

1984/85:95 av *Kenth Skårvik* (fp) till arbetsmarknadsministern om arbetsmarknadsläget i mellersta Bohuslän:

Arbetsmarknadsläget i stora delar av Bohuslän har under de senaste åren undergått mycket stora försämringar. Ytterligare försämringar kan befaras, framför allt i Uddevalla, Lysekil och Sotenäs. Det handlar om inskränkningar vid Uddevallavarvet, Etri Fönstertillverkning i Uddevalla, Abba och Skandiaverken, havsforskningslaboratoriet i Lysekil, m. fl. sysselsättningsminskningar.

Jag vill därför fråga arbetsmarknadsministern om hon ämnar föreslå riksdagen några åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i mellersta Bohuslän, och i så fall vilka.

1984/85:96 av *Nic Grönvall* (m) till statsrådet Birgitta Dahl om viss upphandling av olja i Iran:

Enligt uppgifter i dagspressen har Svenska Petroleum engagerats i handelspolitiskt betingad upphandling av olja i Iran.

1. Hur har beslut härom träffats?
2. Under vilka omständigheter och på vilka villkor deltar SP i den angivna upphandlingen av olja?
3. Vilka risker bär SP i denna affär?

1984/85:97 av *Per-Richard Molén* (m) till statsrådet Birgitta Dahl om viss upphandling av olja i Iran:

Enligt uppgifter från dagspressen har regeringen, stridande mot riksdagsbeslutet, beslutat uppdra åt överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF) att inköpa 450 000 kubikmeter olja från Iran.

Riksdagen beslöt tisdagen den 5 juni 1984 att mot bakgrund av den minskade oljeförbrukningen justera ned beredskapslagren från 3,3 till 2,7 miljoner ton olja.

Med anledning härav vill jag ställa följande frågor till energiministern:

1. När utfäste sig regeringen att inköpa den aktuella oljekvantiteten? Finns flera givna löften?
2. Om löftet gavs före 5 juni 1984 hade det i så fall inte varit välmotiverat att redovisa detta i anslutning till riksdagsdebatten?
3. På vad sätt anser energiministern att regeringens beslut står i överensstämmelse med riksdagsbeslutet?
4. Vilka åtgärder kommer energiministern att vidta för att vid utförsäljningen undvika störningar på den ordinarie svenska oljemarknaden?

21 § Kammaren åtskildes kl. 18.14.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert

Nr 9

Tisdagen den
16 oktober 1984

*Meddelande om
frågor*